

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет географії, туризму та історії
Кафедра фізичної географії, краєзнавства та туризму

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ В.Л.Казаков

«___» _____ 2020 р.

Реєстраційний № _____

«___» _____ 2020 р.

**АНАЛІЗ СВІТОВОГО ДОСВІДУ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ ПРОМИСЛОВИХ
КОМПЛЕКСІВ ДО СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА КУЛЬТУРИ,
МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АПРОБАЦІЇ НА КРИВОРІЖЖІ**

Кваліфікаційна робота студентки
групи ГОЕ -15-м
ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 8.04010401 «Географія»
Герасімової Світлани Вячеславівни
Керівник
Кандидат географічних наук, доцент
Пацюк Вікторія Сергіївна

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

_____ (підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ.....	7
1.1. Ревіталізація: її суть та особливості становлення.....	7
1.2. Аналіз досвіду ревіталізації промислових об’єктів за кордоном...	12
Висновки до I розділу.....	23
РОЗДІЛ II. РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	25
2.1. Ревіталізація промислових об’єктів України: найяскравіші прикладі.....	25
2.2. Аналіз перспектив Кривого Рогу щодо ревіталізації промислових об’єктів.....	35
2.3. Розробка концептуальної моделі ревіталізації Бурцицького відвалу.....	48
Висновки до II розділу.....	54
РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ».....	55
3.1. Аналіз можливостей впровадження матеріалів дослідження до робочих програм з туристичних дисциплін.....	55
3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення ревіталізації у навчальному курсі «Індустріальний туризм».....	58
Висновки до III розділу.....	68
ВИСНОВКИ.....	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	73
ДОДАТКИ	
Додаток А.....	81
Додаток Б.....	83
Додаток В.....	85

Додаток Г.....	86
Додаток Д.....	87
Додаток Е.....	89
Додаток Ж.....	92
Додаток З.....	93
Додаток К.....	97
Додаток Л.....	98
Додаток М.....	99
Додаток Н.....	100
Додаток О.....	101
Додаток П.....	103

ВСТУП

З плином часу міста розвиваються та змінюються, щось продовжує розвиватись, а щось занепадає та перестає користуватись попитом. Таким чином виникає ситуація, що залишаються покинуті та занедбані будівлі. Процес ревіталізації дозволяє реконструювати будівлі та споруди при цьому змінивши призначення цих споруд. Відродженні заводи та фабрики, наприклад, стають офісними центрами, торгівельно-розважальними комплексами, арт-центрами, культурними осередками. Змінюється сама концепція використання цих споруд, що дозволяє покращити якість міського середовища.

Питанню вивченню реновації застарілої промислової забудови присвячено чимало робіт закордонних науковців. В США та Європі проекти ревіталізації реалізовувались ще на початку 50-х років ХХ століття. Відповідно увага науковців до цього питання прикута протягом довгого періоду часу й не втрачає актуальності нині.

В Україні цьому питанню поки приділяється недостатньо уваги. Останні дослідження та публікації щодо ревіталізації в Києві або інших містах України, зводяться до публікацій окремих дослідників у наукових збірниках, періодичних виданнях, журналах, газетах, або через онлайн-видання та соціальні мережі. Роботи щодо цього питання нерідко випускають також представники громадськості або журналісти.

Серед відомих закордонних вчених, що вивчали питання ревіталізації, слід відзначити представників США Бреда Раяна, Річарда М. Маккахея, Дженіфер С. Вей, Дональда Картера, англійських науковців Блейка Дж. Томаса, Кріса Атчісона, іспанського – Рікардо Мендеса, німецького – Маріуса Отто, північнокорейського – Кей Ем По та інших [8].

Серед українських науковців, що займалися даною проблематикою, варто виділити А. Броневицького, О. Драпіковського, І. Іванова,

В. Савйовського, А. Панкеєва, О. Челнокова, С. Іван-Костецького, Ю. Тютюнника тощо.

Метою роботи є теоретичний аналіз сутності процесу ревіталізації та дослідження практичного досвіду ревіталізації в Україні та за кордоном, результатом чого має стати аналіз перспектив впровадження даного процесу на нефункціонуючих промислових об'єктах Кривого Рогу.

Відповідно до мети основними **завданнями** є:

1. Розкрити теоретичні аспекти процесу ревіталізації.
2. Проаналізувати кращий світовий досвід ревіталізації промислових об'єктів.
3. Проаналізувати вітчизняні особливості ревіталізації промислових підприємств.
4. Проаналізувати умови впровадження ревіталізації в Кривому Розі як складової сфери туризму та культури, виявити найбільш перспективні об'єкти.
5. Надати методичні рекомендації щодо застосування матеріалів дослідження у підготовці студентів спеціальності «Туризм» при вивченні дисципліни «Індустріальний туризм».

Об'єктом дослідження промислові об'єкти Криворіжжя як перспективні локації для ревіталізації.

Предметом дослідження є придатність промислових об'єктів Криворіжжя до ревіталізації крізь призму світового та вітчизняного досвіду.

Інформаційно-емпіричну базу дослідження склали матеріали літературних джерел, публікації в мережі Інтернет, власні спостереження під час підготовки та участі у заході «Урбаністичний хакатон» та навчально-пізнавальних експедицій містом.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані методи: порівняння, аналогії, аналізу, синтезу та узагальнення – для розкриття змісту основних понять та термінів, статистичний для розробки таблиць, картографічний – для створення карт, експедиційний – для збору матеріалу,

SWOT та PEST-аналізи при ймовірній оцінці ефективності ревіталізації у Кривому Розі. Серед використаних загальнонаукових методів: аналіз, дедукція та індукція, за допомогою яких опрацьовувалися інформація та результати, отримані за допомогою інших методів.

Практичне значення дослідження. Розроблено концептуальну модель створення індустріально-ландшафтний парк на місці старопромислового об'єкту (Бурщицький відвал). На основі матеріалів дослідження було розроблено методичні рекомендації щодо впровадження проблематики ревіталізації до навчального курсу «Індустріальний туризм» спеціальності «Туризм».

За матеріалами дослідження у співавторстві з науковим керівником було опубліковано статтю «Ревіталізація промислових об'єктів: сучасний стан та перспективи в Україні», що увійшла до матеріалів Міжнародної наукової географічної конференції «Соціально-географічні процеси в Східно-Центральній Європі: проблеми, тенденції, напрями» (Берегове, 26-27 березня 2020 р.).

За результатами дослідження було підготовлено роботу «Ревіталізація промислових об'єктів: сучасний стан та перспективи в Україні (на прикладі міста Кривий Ріг)», яка прийняла участь II турі Всеукраїнського конкурсу студентських наукових робіт з географії.

Структура наукової роботи обумовлена метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження та логікою викладення матеріалу. Наукова робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (78 найменувань) та 11 додатків.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕВІТАЛІЗАЦІЇ

1.1. Ревіталізація: її суть та особливості становлення

Необхідність ревалоризаційної, рекультиваційної чи реноваційної діяльності виникає за умови деградації та занепаду ландшафтів, комплексів чи окремих об'єктів, які раніше активно використовувались у промисловості чи побуті. Ця необхідність впливає із наявної інфраструктури, що не використовується, та вже непридатних для будь-якої (в першу чергу сільськогосподарської) діяльності територій. А тому важливо чітко визначити понятійно-термінологічний апарат нашого дослідження та основні його особливості та характеристики.

Як об'єкти, на яких буде впроваджено процес ревіталізації, зазвичай, обирають приміщення колишніх фабрик, або інших промислових споруд, які вже містять особливі конструкції, дизайн та технічне оснащення, яке може бути в майбутньому використане як елемент інтер'єру, екстер'єру, або, взагалі, бути залученим до активного вжитку.

Аби чітко визначитись із напрямком нашого дослідження, варто чітко розмежувати основні поняття, так як «ревалоризація» та «ревіталізація» часто сприймають тотожно. Також до списку «тотожних понять» часто входять поняття «реновація» та «реконструкція». Однак вони не являються синонімічними.

Питаннями термінології займалися такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як: Є. Михайловський, С. Под'япольський, О. Пруцин, Б. Римашевський, В. Борусевич, Й. Глямжа, П. Гаццола, В. Тимофієнко, С. Заремба, В. Вечерський, О. Пламеницька, Б. Колосок, Н. Баторевич, Т. Кожицева, К. Вейхерт, Е. Гольдзамт, О. Швидковський [47].

Ревалоризація – це повернення втраченої цінності та естетичної виразності (у контексті містобудування та архітектури) [25].

Реновація – це процес збереження об'єктів історичної культурної спадщини, що може включати в себе засоби реставрації як комплексу науково обґрунтованих архітектурно-технічних заходів, спрямованих на збереження пам'ятки як архітектурно-мистецького твору і документа або свідчення історії [38].

Реконструкція – комплекс будівельних робіт, пов'язаних зі зміною техніко-економічних показників чи використанням об'єкта за новим призначенням у межах існуючих будівельних габаритів. Складовою частиною реконструкції об'єкта може бути його капітальний ремонт [15].

Що ж до поняття ревіталізація, то авторські підходи щодо його використання було систематизовано в додатку А. Проаналізувавши наявні підходи щодо даного терміну, було зроблено спробу самостійно сформулювати дане визначення. На нашу думку, ревіталізація – це процес, спрямований на комплексну трансформацію депресивних індустріальних об'єктів та територій з метою їх функціонального переформатування задля покращення соціальних умов проживання населення.

Отже, аналізуючи зазначені терміни, можемо дійти висновку, що основним напрямом нашого дослідження є процес саме ревіталізації, оскільки поняття «ревалоризація» не достатньо розкриває зміст досліджуваного процесу, поняття «реновація» не відображає основного сенсу досліджуваного процесу, що полягає у подальшому використанні об'єкту у принципово новому спектрі. Поняття «реконструкція» відображає лише елемент досліджуваного процесу, без якого подальше використання об'єкту, зазвичай, неможливо.

Тож, підсумовуючи основний понятійно-термінологічний апарат дослідження, можемо відзначити, що процес ревіталізації відображає подальше використання будь-якого об'єкту антропогенного походження із закладанням принципово нових напрямів цього використання. Так, наприклад, об'єкт, що раніше використовувався виключно у промислових

цілях, може стати елементом туристичної інфраструктури. Тобто, це є процес реконструкції об'єкту зі зміною його функціональної значимості.

Аби детально розглядати ревіталізацію не тільки як процес, а й перспективний напрям розвитку туризму в країні та нашому місті, необхідно розглянути її основні характеристики.

Ревіталізація є відгуком на кризовий стан території, який виявляється не тільки в деградації міського середовища, а і в деградації функції і простору. Її процес починається з ідентифікації територій та об'єктів, що знаходяться у стані занепаду, визначення небажаних, деструктивних процесів в просторовій, суспільній і економічній сфері, що і стали причинами виникнення деградації території.

Ревіталізація, як комплексний процес, стосується одночасно екологічної ситуації, архітектури міста, функціональної наповненості, технічної інфраструктури, юридичних, економічних, адміністративних і політичних питань, і має реалізуватися методом безпосередньої активності громадян при підтримці професійних менеджерів проектів. Саме активність зацікавлених у розвитку міста городян і є пусковим механізмом процесу ревіталізації.

Ревіталізація є одним з елементів політики розвитку, що спрямований на запобігання процесам деградації урбанізованих районів, кризовим явищам, а також сприяє охороні національної спадщини, розвитку та якісним змінам, що відбуваються шляхом зростання суспільної і економічної активності, покращення середовища проживання із одночасним дотриманням принципів збалансованого розвитку [61].

Згідно із науковцем Брендом Райаном, виділяється два основні напрями проектів ревіталізації:

- top-down («зверху вниз»– те, що ініціюється владою, що реагує на гострий соціально-економічний дискомфорт в місті. Практики top-down відрізняються великими обсягами будівництва, дорожнечою, прагненням до створення яскравих проектів-ікон. Будуються офісні хмарочоси в центрі

міста, стадіони, казино, реалізуються масштабні житлові проекти, створюються нові парки. Ці проекти, як правило, представляють собою проекти державно-приватного партнерства і підтримуються з бюджету вищого рівня, ніж міський);

- bottom-up (проекти, ініційовані знизу. Це місцеві культурні проекти, створення інкубаторів для розвитку інноваційної економіки, різноманітні ініціативи по тимчасовому використанню будівель і облаштуванню громадських просторів. Вони невеликі, недорогі, креативні і створюються місцевими гравцями з використанням місцевих ресурсів) [35].

Проаналізувавши ряд різноманітних публікацій, можна виділити основні напрями проектів ревіталізації:

- 1) створення закладів харчування;
- 2) створення закладів розміщення (як тимчасового, так і постійного);
- 3) створення освітнього та наукового простору;
- 4) створення об'єктів дозвілля та відпочинку (в тому числі і активного);
- 5) створення спортивних об'єктів;
- 6) створення ділових осередків;
- 7) поліфункціональні проекти (що поєднують усі або декілька із вищезазначених типів).

Завданнями ревіталізації є: соціалізація простору та створення умов для розвитку міст; покращення стану навколишнього середовища та створення креативних елементів інфраструктури; створення нового простору для дозвілля та відпочинку населення; підвищення туристичного та культурного потенціалу; стимулювання економічного розвитку; охорона індустриальної та архітектурної спадщини; залучення інвестицій тощо.

Оскільки охорона індустриальної та архітектурної спадщини є одним із найбільш важливих аспектів розвитку ревіталізації, то варто встановити основні особливості індустриальної спадщини як досліджуваного предмету.

Спадщина людської спільноти (суспільства, держави, народу) – це сукупність об'єктів та явищ, що яскраво демонструють або певним чином

відбивають її історію, культуру (у т.ч. менталітет) та природу, зберігаючи і поповнюючи пам'ять про все важливе у минулому й теперішньому для її життя в майбутньому [12].

Виходячи із зазначеного поняття, індустріальною спадщиною є сукупність об'єктів та явищ пов'язаних із промисловістю, що відображають певним чином її історичну та культурну цінність (значимість). Індустріальна спадщина держави – це частина (складова) її національної культурної та (або) культурно-природної спадщини, що включає об'єкти та явища виробничо-технологічного походження та значення [6].

Найбільш знакові об'єкти індустріальної спадщини отримали статус Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Перелік даних об'єктів нами систематизовано в додатку Б та візуалізували їх у вигляді карти в додатку В. Також ми спробували згрупувати об'єкти за напрямками їх ревіталізації (дод.Г).

Найбільш яскравими прикладами індустріальної спадщини є приміщення старих заводів, шахт, кар'єрів та інших об'єктів, виведених із експлуатації. Саме такі об'єкти представляють певну історичну чи культурну цінність. Зазвичай вони підлягають реноваційним та реконструкційним заходам задля відновлення свого первинного вигляду та стану, а також створення безпечних умов для відвідувачів. На місці таких об'єктів, зазвичай, споруджуються музеї, скансени та інші культурні об'єкти, які так чи інакше демонструють модель попереднього використання даного об'єкту та відображають його історію, чи історію галузі промисловості, яка тут розвивалась. Іншим варіантом розвитку подібних об'єктів, які не виявляють настільки великої історичної чи культурної значимості, є заходи ревіталізації. На їх місці можуть створюватись найрізноманітніші заклади: від закладів харчування до розважальних центрів. Однак, важливою вимогою до ревіталізації висувається необхідність збереження автентичності даного об'єкта. Тобто, якщо це приміщення копра шахти, воно і має зберігати задану йому індустріальну атмосферу.

Коли до індустриальної спадщини застосовується процес ревіталізації, то його результати є вражаючими, оскільки вони, якщо є комерціалізованими, приносять значний прибуток за рахунок своєї автентичності, неповторності та певної екзотичності і, звісно, бренду, який зазвичай формується довкола основної атракції закладу.

1.2. Аналіз досвіду ревіталізації промислових об'єктів за кордоном

Першим випадком вияву ревіталізації була кардинальна перебудова Парижу, що увійшла в історію як «Османізація Парижу», оскільки саме барон Жорж Осман отримав наказ від Наполеона III відновити транспортне сполучення та розпочати масштабне міське будівництво. В той час було перебудовано вузькі вулички на широкі бульвари, приєднано чимало прилеглих територій (зокрема Монмарт) та створено інфраструктуру дозвілля та відпочинку (в першу чергу парки та сквери) [32].

Практика ревіталізації в європейських країнах набрала вже значних обертів, однак найбільша концентрація подібних об'єктів представлена у Німеччині.

Всесвітньо визнаною класикою надання «другого життя» промисловим спорудам є шахта «Цольферайн» (нім. ZecheZollverein) в місті Ессен, Північна Рейн-Вестфалії (Німеччина), що є одним із найбільш відвідуваних індустриальних об'єктів ЮНЕСКО. На своїй 25-й сесії в грудні 2001 р ЮНЕСКО оголосила ділянки валів 12 і 1/2 і коксову фабрику об'єктами всесвітньої спадщини.

Перша вугільна шахта на її території була заснована в 1847 р., а гірничодобувна діяльність велася з 1851 р. по 23 грудня 1986 р. Протягом десятиліть, починаючи з кінця 1950-х років, дві частини майданчика, вугільна шахта Цольферайн і коксохімічний завод Цольферайн (побудований у 1957-1961 рр., закритий 30 червня 1993 р.), входили до числа найбільших в Європі. Рурський музей в колишній вугільній шахті є обласним музеєм

Рурської області. У своїй постійній експозиції Рурський музей представляє понад 6000 експонатів захоплюючу історію одного з найбільших промислових регіонів світу, від утворення вугілля 300 мільйонів років тому до нинішніх структурних змін в напрямку Рурської метрополії. У Рурському музеї є великі колекції по геології, археології, промислової та соціальної історії, а також фотографії Рурської області. На додаток до своєї постійної експозиції, Рурський музей регулярно показує спеціальні виставки та пропонує різноманітну програму з семінарами, екскурсіями, лекціями, ночами кіно, аудіогідами [78]. Також тут можна відвідати музей «Шлях вугілля», дизайн-центр Північної Рейн-Вестфалії, музей кераміки «Margaretenhöh», а в колишньому коксовому заводі розташована виставка сучасного мистецтва [62].

Аналогічним прикладом може слугувати парк розваг «WunderlandKalkar», обладнаний на території недобудованої атомної електростанції, яка була збудована у м. Калькар (Німеччина) в 1972 році. Об'єкт відкрито у 2001 р. Нараховує 40 атракціонів, головною атракцією є «Вертикальна гойдалка» висотою 58 м, розміщена в башті охолодження. Парк приваблює 300 тис. людей на рік [57].

Ще одним відомим об'єктом Німеччини є ландшафтний парк «Дуйсбург-Норд», що є одним з найбільших в світі (раніше на його місці знаходився металургійний завод Мейдеріх, а нині в колишньому газосховищі знаходиться дайвінг-центр, в колишній електростанції – концертна зала, а в будівлі сталеливарного цеху – кінотеатр під відкритим небом).

Найбільш розповсюдженим напрямом ревіталізації є утворення музеїв на місці закинутих чи виведених із експлуатації фабрик, що є розповсюдженою практикою. Прикладом можемо навести текстильний та промисловий музей Аусбург (ТІМ). У ХІХ столітті в Аугсбурзі була процвітаюча текстильна промисловість. Аугсбургская камвольно-прядильна фабрика (Augsburger Kammgarnspinnerei – AKS) була заснована в 1836 р. Йоганном Антоном Фрідріхом Мерцем. Це було перше велике промислове

підприємство міста: на ньому працювало до 2000 осіб. Це була найбільша камвольно-прядильна фабрика в Федеративній Республіці Німеччині. Вона закрилась у 2004 р. Фабрику було відновлено Клаусом Када з австрійського Граца. Її було відкрито як музей в 2010 р. Колишні текстильники усвідомили, що галузь перебуває у занепаді, і створили асоціацію для порятунку непотрібного устаткування, колекція якого представлена в музеї. Вона охоплює повний цикл виробництва: від сировини до дизайнерського одягу. Центральним експонатом музею є книга зразків НАК, колекція з 1,3 мільйона дизайнів тканин з 1780-х по 1990-і рр. [70].

Музей текстилю Бохольт – це музей в місті Бохольт, у Північній Рейн-Вестфалії, в районі Боркен. Він розташований в 4 км на південь від кордону з Нідерландами. Мюнстерланд, територія землі, розташована на кордоні з Німеччиною і Голландією, була відома вирощуванням бавовни. Грунт був неродючим, і з XVI ст. додатковий дохід було отримано від виробництва льону для виготовлення полотна, яке ткали в грубу тканину для вітрил. Фабрика Herdings була введена в експлуатацію в 1907 р. Були автоматизовані ткацькі верстати з США і 23 000 бавовняних веретен. Музей відкрився в 1989 р. як один з восьми філій промислового музею LWL. Ткацький цех є реконструкцією «websaale» в WebereiGebr, який був знесений в 1985 році. У музеї відновлені чавунні колони, що підтримують дах і кардан. В даний час на фабриці працюють 32 ткацьких верстата, а інша частина використовується як музей для демонстрації інших текстильних машин. У залі музею представлено парову машину Neuveldop. Також реконструйовано офіс, робочий будинок і інженерну майстерню того періоду [66].

Шахта Zeche Zollern II / IV (переклад: Zollern II / IV Вугільна) розташований в північно – західній околиці Бовингаузена в Дортмунді. Шахта, безсумнівно, є одним із найкрасивіших і вражаючих свідчень промислової історії Німеччини. Більшість будівель шахти були побудовані архітектором Паулем Кноббе з масивної цегляної кладки, а в 1904 р. вони були завершені центральним машинним відділенням, в якому були розміщені

найсучасніші генератори та обладнання, яке використовуються в шахті. Архітектура і сучасні технології підтримують перехід від готичного відродження до індустріалізаційної архітектури початку 1900-х рр. Через стислі терміни центральне машинне відділення було побудовано у вигляді металевого каркаса із заповненням червоної цегли, спроектовано і виконано Gutehoffnungshütte. Відповідною частиною головного входу є великий пульт управління з полірованого мармуру в латунному обрамленні, зверху розміщено латунний годинник. Інші будівлі на території включають адміністративні бюро, ковальську і столярну майстерні, медпункт і пожежне депо зі стайнею, ваннами, магазином інструментів і центральним проходом. У 1969 р. через три роки після закриття, шахта була визнана першою в Німеччині пам'яткою технічного будівництва міжнародного значення. З 1981 р. тут розміщується Вестфальський промисловий музей. Перші балки шахти були списані до 1969 р., дві аналогічних споруди з інших вугільних шахт було реконструйовано на цьому місці в 1980-х рр. [73].

ZiegeleiLage – це був цегельний завод в Лейджі, Північна Рейн-Вестфалія, який було засновано в 1909 р. і закрито в 1979 р. Первісне виробництво цегли відбувалось без використання специфічного обладнання. Перші машини були встановлені в 1922 р., після чого поступово додавалися нові машини. Сьогодні завод – це історичний музей, який демонструє історію виробництва цегли. Машини включаються двічі на рік і кожен раз формують близько 10 000 цеглин. Цей «фестиваль», на якому відвідувачі можуть спостерігати процес виробництва цегли, називається «GutBrand». Цеглини обпікаються традиційним методом в коловій печі Hoffmann'schen. У музеї також є невеликий будинок, до якого можуть увійти відвідувачі, що демонструє, як жили сім'ї в той час, коли був відкритий цегельний завод. У будинку є такі предмети, як пікерт на стіні і старі інструменти [76].

Великий внесок у збереження гірничопромислової й металургійної спадщини відіграв процес ревіталізації і у Великобританії. Фабрично-заводські будівлі та гірничі споруди, що припинили свою виробничу

діяльність, було перетворено на скансени, до яких примикають шахти-музеї й підземні туристичні траси [10].

Центр спадщини Ельсекара – це центр живої історії в Ельсекарі, Барнслі, Англія. Спочатку будівлі використовувалися для різних галузей промисловості, включаючи металургійні та ковальські, винокурню та інженерні майстерні. Вони прийшли в занепад, коли вугільні шахти в селі закрилися. У нього є власна товарна станція Elsecar (звана станцією Rockingham) на паровій залізниці Elsecar, з навісом позаду головного центру. Під час деяких особливих заходів проводяться поїздки в басейн Хемінгфілда. Планується продовжити лінію до Кортонвуда і побудувати дві станції (одну в Кортонвуді, а іншу в Хемінгфілде). Залізничне депо є домом для ряду паровозів, а також тепловоза. Він включає в себе магазини, підприємства, галереї, художні та ремісничі студії і виставковий зал. Тут проводяться ремісничі майстерні, спеціальні заходи і щомісячний ярмарок антикваріату. У Центрі спадщини Elsecar щорічно проводиться виставка 16mm GardenRailwayShow, яку організовує Yorkshire Group of 16mm Narrow Gauge Modellers Ltd. У березні 2017 року було оголошено, що в рамках програми GreatPlaceScheme в рамках партнерства між Радою з мистецтва Англії, Фондом лотереї спадщини (HLF) і Історичною Англією WentworthWoodhouse і ElsecarHeritageCenter будуть спільно фінансувати грант в розмірі 1 264 000 фунтів стерлінгів. У центрі також знаходиться єдиний в світі промисловий двигун Ньюкомена, який все ще перебуває на своєму первісному місці. У 1972 році двигун був внесений до списку пам'яток старовини. Двигун був приведений в робочий стан (працювала гідравліка) в період 2012-2014 рр. [72].

Національний музей вугілля BigPit – це музей промислового спадщини в Блаенавоні, Торфаен, Уельс. Як шахта функціонувала з 1880 по 1980 рр. Для відвідувачів була відкрита в 1983 р. під егідою Національного музею Уельсу. Цей об'єкт є одним із найбільш цікавим для перейняття досвіду ревіталізації саме старопромислових об'єктів видобувної галузі. Спочатку це

була залізорудна шахта, де видобуток відбувався в схилі гори недалеко від поверхні, оскільки саме там є неглибокі поклади заліза і його все ще можна побачити на мосту, що з'єднує Блаенавон і ГарнРоуд. Залізорудні пласти знаходяться над вугільними пластами Великого кар'єра. Великий кар'єр є частиною мережі вугільних виробок, створених в Блайневоні в першій половині XIX століття BlaenavonIronandCoalCompany в рамках розвитку BlaenavonIronworks, що свідчить про те, що тут знаходяться одні з найстаріших великих промислових підприємств. Шахта була однією з перших, де було проведено електрику, і до 1910 року вентилятори, системи транспортування і насоси були електричними. За кілька років до закриття шахта була визначена як можлива пам'ятка, і була створена робоча група, до якої увійшли Національна рада з вугілля, місцеві органи влади, Національний музей, Агентство розвитку Уельсу і Управління Уельсу. Незабаром після закриття родовища міська рада Торфаєна купили ділянку за 1 фунт стерлінгів і передали його благодійному фонду BigPit (Blaenavon) Trust для управління процесом перетворення в музей спадщини. Первісна забудова обійшлася в 1,5 мільйона фунтів стерлінгів за фінансової підтримки Ради з туризму Уельсу, Європейського фонду регіонального розвитку, міської ради і Ради графства Гвент. Рудник знову відкрився для відвідувачів в 1983 році і створив 71 робоче місце. Згодом ряду будівель на цьому місці був привласнений статус охоронних. 2 вересня 1995 року порохований будинок, електрична майстерня, лісопильний завод, будівля шахти, рама і трамвайна доріжка, а також шахтарська лазня отримали статус будівлі II ступеня. У 2000 році об'єкт було включено до Світової спадщини ЮНЕСКО під назвою Національний музей вугілля BigPit [4].

Якщо звернутись до досвіду ревіталізації Франції, варто згадати такий відомий об'єкт, як кам'яновугільна шахта Деллуа. Її добувна діяльність припинилася в 1971 р, нині це музейний комплекс, що включає безліч будівель: приміщення, де зберігаються колекції, обладнання та механізми, адміністративні будівлі, медичний стаціонар, приміщення для зберігання

гірницьких ламп, одягу, душові, лісопилка, майстерні, склад, котельня. У 1973 р. вугільні компанії регіону прийняли рішення зберегти цю промислову спадщину. У 1982 р. уряд і місцеві асоціації створили Центр гірничої історії, що відкрився для відвідування в 1984 р. і сьогодні екскурсії там проводять колишні шахтарі [25].

Ще одним визначним прикладом французької ревіталізації є музейний комплекс Лувр в Лансі, побудований на місці колишньої шахти №9. Розміщуючись на 20 га паркової території, крім дерев, кущів, багаторічних рослин, лугів і газонів він включає і старі залізничні колії, які раніше з'єднували шахти. У сучасній будівлі, спроектованій японськими архітекторами, знаходиться постійна експозиція з творів мистецтва музею Лувру і розміщуються змінні виставки. Урочисте відкриття Лувра в Лансі відбулося 4 грудня 2012 року, в день Святої Варвари. Музей є символом реконверсії вугільного басейну Нор-Па-де-Кале і привертає безліч людей, тим самим сприяючи розвитку економіки регіону [1].

Значна практика ревіталізації об'єктів і в Нідерландах. HeinekenExperience, розташований в Амстердамі, є історичною пивоварнею і корпоративним центром для відвідувачів на міжнародному розподіленому голландському фестивалі пива Heineken. Завод було збудовано як першу пивоварню Heineken в 1867 р. і слугував головною browарнею компанії до 1988 р., коли на околиці міста було створено більш сучасний і великий завод. У 1991 р. пивоварня відкрилася для публіки як екскурсійний центр, відомий як «Центр обслуговування та інформації Heineken», хоча практика проведення екскурсій на заводі Heineken розпочалася в 1991 році, коли здійснювалися екскурсії по оригінальній пивоварні за часів повного функціонування. Атракціон перетворився в одну з найпопулярніших туристичних пам'яток Амстердама, і до 2001 р. центр для відвідувачів змінив свою назву на «HeinekenExperience». Після року великої реконструкції і розширення, HeinekenExperience знову відкрився для відвідувачів 3 листопада 2008 р. остання трансформація досвіду відвідувачів включає

чотири рівні історичних артефактів, вивчення продуктів і їх вибірку, а також інтерактивні виставки, в яких використовуються новітні високі технології, мультимедійні технології. Екскурсія по пивоварні була розроблена для ознайомлення публіки з процесом пивоваріння Пілснер, а також для того, щоб надати нове життя продуктові і брендові Heineken. За словами експерта з брендингу Боба Роджерса з BRC ImaginationArts, дизайнерської фірми, що базується в Бербанке, Каліфорнія, яка замовила реконструкцію центру для відвідувачів: «Ми хотіли повернути зв'язок з пивоварінням і історією Heineken, щоб допомогти людям побачити це, відчутти на дотик, спробувати на смак» [71].

Ще одним прикладом є ревіталізація гавані Kunststad в Амстердамі, що перетворена в фестивальний район і є місцем роботи митців і культурних менеджерів (тепер у гавані студії художників і дизайнерів, театральні сцени, звукозаписувальні компанії, кафе, ресторани і навіть скейт-парк) [7].

До успішних прикладів ревіталізації в Європі також можна віднести: музей ABS в Мадриді (Іспанія) на місці старої пивоварні, де було реконструйовано шестиповерхову цегляну будівлю площею 3800 кв.м, і створено сучасний арт-центр з новітніми архітектурними формами [67].

MuseuAgbar de leAigües– це музей у Корнелья-де-Льобрегат (Іспанія), що спеціалізується на історії добування води із джерела. Його було створено у будівлі водонапірної станції. Установка була спроектована для підйому води з водоносного горизонту Льобрегат. У музеї представлені зразки води і її властивості, історія видобутку і розподілу у водоносних горизонтах. На території багато обладнання, в тому числі стаціонарні парові машини 1909 р. [68].

Одним із зразкових об'єктів ревіталізації Португалії є креативна фабрика «Олива», створена на місці колишнього металургійного підприємства і механічного виробництва. Вона включає торгову зону, інформаційний центр, музей сучасного мистецтва, ательє сучасних художників, школу танців і безліч майданчиків для художнього, творчого

розвитку та професійної підготовки, організації культурних подій та інших заходів, що проводяться в Сан-Жуан-да-Мадейра [1].

Ще одним прикладом публічного простору замість промзони є парк на місці металургійного комбінату в Люксембурзі. Архітектори зберегли багато заводських об'єктів, але й подбали про те, щоб у парку була дика природа. Меткомбінат став привабливим для містян і туристів завдяки комфортним просторам для відпочинку і якісній системі вечірнього освітлення [7].

У країнах Балтії кращими зразками ревіталізації є культурна Фабрика Полімер в Таллінні (Естонія), що є мультидисциплінарним арт-центром, що створений в приміщеннях колишньої радянської лялькової фабрики та “Sapnufabrika” у Ризі (Латвія), що є культурним та комунікативним простором, що створений у будівлі склофабрики, побудованої у 1911 році та багато інших. У Польщі такими об'єктами є: Фабрика Тшчініу Варшаві – мистецько-освітній комплекс, що міститься в будівлі колишньої фабрики, де виготовляли мармелад та консерви, у Лодзі – торговий комплекс «Мануфактура» на місці текстильної фабрики, культурний та бізнес-центр «MONOPOLIS» на місці лікєро-горілчаного заводу, культурний та науковий центр на місці теплоелектростанції ЕС1, у Вроцлаві BigCityHostel на місці залізничних складів та багато інших об'єктів.

Значний досвід ревіталізації промислових об'єктів накопичено в Російській Федерації. Центр сучасного мистецтва Винзавод розташовується на території найстарішого московського комбінату виноградних і десертних вин, колишнього пивоварного заводу «Московська Баварія». Він є першим і найбільшим приватним центром сучасного мистецтва в Росії, що об'єднує галереї, освітні програми, студії, майстерні та шоуруми. Зібравши всі напрямки сучасної культури в одному просторі, відкритому для широкої аудиторії, Винзавод підтримує актуальне російське мистецтво і створює комфортне середовище для його розвитку. На базі Винзаводу створений Фонд підтримки сучасного мистецтва, його стратегічні напрямки: Нові імена і Освіта [51].

Центр сучасної культури «Гараж» був відкритий 16 вересня 2008 р. Спочатку організація розміщувалася в будівлі Бахмет'ївського автобусного гаражу в Москві (в честь якого і отримала свою назву), – пам'ятника архітектури радянського авангарду, спроектованого Костянтином Мельниковим і Володимиром Шуховим. Великий простір музею (8000 м²) зумовило відкрите планування експозицій та проведення просвітницької діяльності. Заснований в 2008 р. Дариною Жуковою і Романом Абрамовичем Музей є першою в Росії філантропічною організацією, спрямованою на розвиток сучасного мистецтва і культури. Широка програма виставкової, освітньої, наукової та видавничої діяльності, що проводиться «Гаражем», відображає актуальні процеси в російській і міжнародній культурі і відкриває можливості для публічного діалогу і створення нових творів. Першого травня 2014 р. Центр сучасної культури «Гараж» змінив ім'я на Музей сучасного мистецтва «Гараж» [30].

«Поверхи» – торгово-виставковий центр в Санкт-Петербурзі, перший і найвідоміший такого роду комплекс в Санкт-Петербурзі, що функціонує в лофт – колишньому фабричному приміщенні. Директор і ідейний натхненник «Поверхів» – Марія Володимирівна Рибаківа (Ромашева). Був відкритий в 2007 р. виставкою Ендрю Логана і Ірени Куксенайте в галереї «Глобус» і став першим в Санкт-Петербурзі виставковим центром в лофт. Знаходиться на п'яти поверхах будівлі колишнього Смольнинський хлібозаводу. Автори дизайн-проекту з реконструкції внутрішніх просторів Смольнинського хлібозаводу – брати Савелій і Єгор Архипенко. В інтер'єрах «Поверхів» збережені і законсервовані елементи оригінального простору: окантовані металом бетонні колони, обладнання для випічки хліба, стоки для борошна, котельні труби, чавунна підлога [54].

Є значний досвід ревіталізації і в США, так площа Гіларделлі у Сан-Франциско вважається першим успішним проектом ревіталізації в країні. На її місці спочатку існувала шоколадна фабрика, створена Доменіко «Домінго» Гіларделлі. А нині в межах старої фабрики створений спеціалізований

комплекс, що поєднує магазини та ресторани. Проект офіційно відкрився 29 листопада 1964 р. Площа Гіларделлі продовжує слугувати зразком для реставраційних комплексів по всій країні, таких як ринок FaneuilHall у Бостоні та гавань Балтімора [65].

Прикладом некомерційного простору є Гай-Лайн Парк на місці занедбаної залізниці в Нью-Йорку. Команда дизайнерів і ландшафтних архітекторів перетворила зарослу травною залізницю на зелений публічний простір. Завдяки міксу сучасного ландшафтного дизайну і бруталного індастріалу з бетону, сталі та деревини Гай-Лайн став найпопулярнішим пішохідним простором у Нью-Йорку.

Одним із останніх креативних прикладів ревіталізації є унікальний п'ятизірковий готель – 18-поверховий Intercontinental Shanghai Wonderland, що було відкрито на місці затопленого кар'єру в Шанхаї (Китай) 20 листопада 2018 р. Постояльці готелю мають можливість зайнятися скелелазінням або зробити стрибок з банджи. Перед готелем знаходиться штучне озеро, в якому можна плавати на човнах і купатися. Глибина кар'єру – 80 м. Два нижні поверхи готелю, що розташовані на дні кар'єру, є підводними. Головний декоративний елемент будівлі – прозорий скляний водоспад, що стікає по стінах в центрі будівлі [20].

Аналізуючи зарубіжний досвід, можна дійти висновку, що ревіталізація є одним із провідних шляхів інтенсивного розвитку інфраструктури дозвілля та послуг. Річ у тім, що будівництво нових приміщень, комплексів та конструювання нових територій є більш матеріаломістким, аніж реставрація, реновація, ревалоризація та ревіталізація вже існуючих промислових приміщень та індустріальних надбань людства. До того ж, подібні місця є досить автентичними та на їх основі можна створити певний бренд, який стане розумним маркетинговим рішенням для просування на ринку послуг. Як зазначала Алексеєва О.В. у своїй статті «Індустріальний спадок»: «...Творче осмислення і використання виведених з експлуатації промислових об'єктів забезпечують зв'язок часів і поколінь, створюють нові робочі місця,

працюють на імідж регіону, приваблюють туристів. Названі приклади музеїв (яких, зрозуміло, набагато більше), створених на місці колишніх промислових підприємств, - результат не тільки значних фінансових вливань, але і багатьох років цілеспрямованої роботи державних, регіональних, муніципальних органів, громадських асоціацій, бізнес-компаній. В основі успішно реалізованих проектів лежать величезна любов французів до свого минулого, розуміння його цінності для збереження ідентичності нації, незгасний ентузіазм по-справжньому культурних людей...» [1, ст.16].

Висновки до I розділу

Поняття «ревіталізація» якісно відрізняється від понять «реновація», «реконструкція» та «ревалоризація» особливостями характеристики даних термінів. Ревіталізація – це процес, спрямований на комплексну трансформацію депресивних індустріальних об'єктів та територій з метою їх функціонального переформатування задля покращення соціальних умов проживання населення.

Основними типами проектів ревіталізації є: 1) створення закладів харчування; 2) створення закладів розміщення (як тимчасового, так і постійного); 3) створення освітнього та наукового простору; 4) створення об'єктів дозвілля та відпочинку (в тому числі і активного); 5) створення спортивних об'єктів; 6) створення ділових осередків; 7) поліфункціональні проекти (що поєднують усі або декілька із вищезазначених типів).

Завданнями ревіталізації є: соціалізація простору та створення умов для розвитку міст; покращення стану навколишнього середовища та створення креативних елементів інфраструктури; створення нового простору для дозвілля та відпочинку населення; підвищення туристичного та культурного потенціалу; стимулювання економічного розвитку; охорона індустріальної та архітектурної спадщини; залучення інвестицій тощо.

Найбільша концентрація ревіталізованих об'єктів у Європі, а особливо у Німеччині, Великій Британії, Польщі, Бельгії та Швеції, що зумовлено активним розвитком промисловості в ХІХ ст. та на початку ХХ ст., значним рівнем збереження промислових об'єктів, наданням їм охоронного статусу та високим рівнем культури населення даних країн. Також приклади ревіталізованих промислових об'єктів зустрічаються локально у кожному регіоні світу.

РОЗДІЛ II. РЕВІТАЛІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВОЇ СПАДЩИНИ В УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Ревіталізація промислових об'єктів України: найяскравіші приклади

Україна – країна, де промисловий комплекс у структурі виробництва відіграє значну роль, однак переважна більшість підприємств збудована за часів Радянського Союзу, тож нині вони як морально, так і матеріально застаріли. Радянська спадщина, екстенсивний розвиток промисловості та велика кількість вже виведених із експлуатації промислових об'єктів та територій – все це стало важливим фактором появи індустріальної спадщини на теренах держави. Регіонами-лідерами за чисельністю об'єктів індустріальної спадщини є Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Харківська області, а також територія Донбасу.

Не зважаючи на те, що проявляються тенденції в територіальній локалізації індустріальної спадщини, придатні до ревіталізації об'єкти розміщені по всій території України. Деякі з них вже були ревіталізовані та введені в експлуатацію в новому для себе векторі розвитку. Систематизувавши інформацію про кращі зразки ревіталізації в нашій країні, проаналізуємо перспективи подальшої ревіталізації промислових об'єктів.

Першим великим підприємством, яке було ревіталізовано на просторах України став завод ізоляційних матеріалів у Донецьку, який у 2010 році було трансформовано в Арт-фонд «Ізоляція». Першим проектом, що був реалізований даним фондом, стала виставка «1040 метрів під землею» про життя шахтарів, яку втілив в реальність всесвітньовідомий китайський художник Цай Гоцян, який був художнім директором візуальних та спецефектів Олімпійських ігор у Пекіні. Однак через війну на сході України 2014 року фонд евакуйований до Києва [18].

Наступний проект, що був реалізований в 2014 р. став Арт-завод «Платформа», який розміщується на території колишнього Дарницького шовкового комбінату (додаток Е.1). Це комплекс, що об'єднує бізнес, фестивалі, коворкінг, мистецтво, ІТ-сферу, моду, освіту та інші індустрії креативної економіки. Загальна площа – 120000 кв. м. Його закриті майданчики ідеально підходять для проведення невеликих виставок, майстер-класів та інших освітніх івентів, а площа під відкритим небом – для масштабних концертів та вечірок [2]. Цікаво відзначити, що саме успіх «Арт-заводу Платформа» став одним із головних факторів популяризації поняття «ревіталізації промислових територій» в останні роки в Києві. Саме з цим громадським простором в столиці часто асоціюється ревіталізація. Успіх цього проекту став каталізатором, який спонукав архітектурну, урбаністичну спільноту та громадських експертів заговорити про перспективність та головне економічну доцільність перетворення занедбаних промислових територій в сучасні громадські центри та зони відпочинку.

Також у столиці на території колишнього Київського мотоциклетного заводу створено «UNIT.City», що позиціонує себе як перший інноваційний парк в Україні, місце, де створюється екосистема та інфраструктура для розвитку бізнесу в сфері високих технологій й креативних індустрій. Тут планують облаштувати територію на 25 гектарів, де будуть коворкінги, десяток дослідницьких центрів та навіть житловий мікрорайон з розвиненою інфраструктурою. На території парку є безкоштовна школа програмування UNIT.Factory.

Ще одним відомим прикладом ревіталізації є Національний культурно-мистецький та музейний комплекс «Мистецький Арсенал», створений з ініціативи Президента України В. Ющенка згідно Розпорядження Кабінету міністрів України № 49-р від 3 березня 2005 р. [27]. Розташований у споруді Старого арсеналу – колишньої майстерні для виготовлення, ремонту та зберігання боєприпасів і деталей для гармат. Реновація «Арсеналу» – це спільний проект девелоперської компанії UDP і A Development. «Перед нами

була цікава задача – не тільки перетворити промзону в міське публічний простір, але і проявити делікатне ставлення до пам'яток архітектури», – говорить CEO AVG Group Андрій Войтко.

Першим відреставрованим об'єктом на території заводу став корпус №5 по вулиці Московській, 8. У ньому розмістився фуд хол KyivFoodMarket ресторатора Алекса Купера. Архітектори відновили історичний вигляд будівлі, адаптувавши його під сучасні умови – посилили несучі конструкції, замінили покрівлю, провели нові комунікації. Проект реновації узгоджували з КМДА і київськими істориками – вони, наприклад, не рекомендували утеплювати будинок зовні, чи не обкладати плиткою і не надбудовувати поверхи. Дизайн інтер'єру розробила команда Valbekbureau. Під дахом KyivFoodMarket розмістили 26 закладів, зал на 550 посадочних місць, відкриту кухню і концертний майданчик [50]. Слідом за ресторанами на території колишньої промзони з'явився великий коворкінг CreativeStates. Його розмістили в колишньому корпусі №7, відомому як «Ковальська майстерня». Триповерхова будівля площею 4200 кв.м перетворили в робочий простір на 700 місць. Тут 70 офісних приміщень, двоповерхові бізнес-сьюти преміум-класу, 22 переговорні кімнати і скайп-кімнати. А ще кухні, дитячі, душові та навіть спальні капсули. Посеред простору зростає гігантське дерево – 20-річний фікус з голландського заповідника.

Як і у випадку з KyivFoodMarket, архітектори, які працювали над проектом CreativeStates, буквально рятували будівлю від руйнування. «Ковальську майстерню» побудували в 1914-1915 рр. за проектом військового інженера Флейшера. Пізніше будівлі присвоїли статус пам'ятника архітектури і містобудування місцевого значення. Незважаючи на це, його частково перебудовували і добудовували під потреби виробництва, не піклуючись про збереження історичного вигляду. Частина декоративних елементів була пошкоджена або знищена, автентичні вікна і двері замінили на звичайні радянські, цегляні стіни знаходилися в критичному стані, а покрівлю та всі інженерні мережі були непридатними для використання. У

2019 на території «Арсеналу» відкрилося ще один креативний простір «Освіторія Хаб». Це місце зустрічі для вчителів, батьків і всіх, хто займається розвитком української освіти. Тут розмістився коворкінг на 40 місць, бібліотека, лекторій. Резидентам доступні місця в open-space або в прозорих боксах-офісах, шафки для зберігання речей, скайп-будки і переговорні кімнати, душ, кухня. Також на території працює кафе, є лаунж зона з великими панорамними вікнами, дитяча кімната [50].

Історія Київської кондитерської фабрики почалася в 1886 році. Купець Валентин Єфімов відкрив невеликий цех недалеко від Деміївського цукрорафінадного заводу. «Деміївська парова фабрика шоколаду і цукерок» виробляла шоколад, драже, карамель, мармелад, пастилу, варення, пряники, чайне печиво. У наступні 20 років виробництво розширили, фабрика стала відома далеко за межами Києва, її солодощі отримували високі нагороди на виставках в Європі. У радянські часи підприємство націоналізували і перейменували в фабрику імені Карла Маркса. У 1956 р. фабрика випустила знаменитий Київський торт, який став одним із символів Києва. У 1996 р. завод увійшов до складу корпорації Roshen, а в 2014 р. керівництво прийняло рішення перенести частину виробничих потужностей до Вінниці і Бориспіль. У промзоні на Деміївці вирішили залишити частину виробничих приміщень, в одному з корпусів – офіс компанії. А в порожні промислові будівлі фабрики – вдихнути нове життя.

На території колишньої промзони почали створювати суспільний простір RoshenPlaza. Тут облаштували парк, зону відпочинку, в планах – відкриття зони коворкінг. Взимку на площі функціонує новорічний містечко ROSHEN WinterVillage. Тут заливають величезний відкритий каток, встановлюють ялинку і організовують різдвяний ярмарок. Навколо ковзанки розміщують кіоски з стріт-фудом. Проект парку з фонтаном і катком розробило ландшафтне бюро InSitu з Ліона. Адаптацію проекту виконало київське бюро AER і студія ландшафтної архітектури KOTSIUBA. Однією з

цілей проекту було зробити територію колишньої фабрики відкритою для відвідувачів [50].

Fairmont GrandHotel Kyiv – це готель з канадської міжнародної мережі готелів Fairmont Hotels&Resorts та ще один вдалий приклад ревіталізації старопромислового приміщення (додаток Е.2). Будівництво готелю на місці складів підприємства «Київмлин» і корпусу парламентської бібліотеки тривало кілька років. Нині готель приймає гостей в повному обсязі [64].

Ще один проект – «Pivzavod»у Києві. Метою цього проекту було перетворення території колишнього пивного заводу в середовище з багатофункціональним призначенням, де домінує новий освітній кластер в історичній будівлі колишнього пивного заводу, а також є невеликі офіси, готель і житлові будинки. У крутий рельєф ділянки вбудовуються два стилобати, на них розташовуються нові житлові будинки з внутрішніми дворами. Всередині стилобатів розміщені паркінги, офіси та магазини. Це допомагає розмежувати суспільне й напівприватне життя мешканців, що житимуть тут. Продовження бульварної лінії сусіднього майбутнього житлового комплексу та створення нового профілю вулиці Кирилівської допоможе змінити ситуацію з громадськими просторами цього району [31].

Київський завод гумових і латексних виробів в Голосіївському районі заснували в 1956 р. Тут випускали деталі для автомобільної, сільськогосподарської та побутової техніки, а також дитячі іграшки. На території було п'ять виробничих ділянок: транспортний, електрділянка, ремонтно-механічний цех, паросилове господарство, три склади і лабораторія. У 2000-х фабрика занепала, і суд повернув її територію місту за несплату оренди. Пізніше її виставили на торги, і на початку 2016 р. занедбану промзону викупила девелоперська компанія FORUM, яка вже 18 років займається трансформацією промислових територій. Серед її проектів – перетворення колишніх промислових цехів Київської взуттєвої фабрики на вулиці Пимоненка в бізнес-центр FORUM. Проект ревіталізації розробили архітектори з SYNECTIC A – Віктор Герасименко, Дмитро Петрук і Богдан

Рохманійко. Непрацюючу фабрику вирішили перетворити в сучасний офісний кампус за типом відомих американських корпоративних і студентських містечок. Архітектори при цьому хотіли зберегти самобутність місця, адаптувавши його під потреби майбутніх резидентів. На території загальною площею понад 30 000 кв. м реконструювали всі будівлі і побудували кілька нових споруд на місці старих, облаштували тротуари і публічні простору, майже всі вхідні групи і заїзди. Крім офісних приміщень, на території CityGarden є фітнес-клуб, ресторани, кафе, великий критий паркінг, альтанки для відпочинку, гойдалки, гамаки, амфітеатр з подушками, сад, газон розміром з футбольне поле і багато зелених насаджень. Тут також озеленили даху будівель і облаштували на них тераси [50].

Також вдалим прикладами ревіталізації в столиці є Арт-центр «Closer» на місці Стрічкоткацької фабрики, Арт-галерея «Цех» на місці Експериментального механічного завод, Арт-простір «G 13» на місці Київського склотарного заводу. Детальний список ревіталізованих об'єктів у Києві подано у Додатку Д.

У Харкові на локації колишнього паровозобудівного заводу, який був заснований наприкінці XIX століття, створено Арт-завод «Механіка», що являє собою мультифункціональний культурно-творчий простір площею 20000 м² (додаток Е.3). Його відродження розпочалося у 2016 р. Мета проекту – створити єдине місце для втілення творчості і незвичайних ідей, що об'єднує молодих і талановитих людей. Тут є місце для художників, фотографів, театралів, музикантів, скульпторів, дизайнерів режисерів, спортсменів і діячів мистецтва, чому сприяє заводський антураж, індустріально-лофтовий стиль інтер'єру, загадкові механічні скульптури та технологічні елементи [3].

Ще одним об'єктом ревіталізації у Харкові є незвичайне для міста місце – простір Fabrika.space, що об'єднує в собі велику івент-зону, коворкінг і бар. Самі засновники простору – команда ІТ-компанії Pics.io – називають його «хабом тяжіння умів, майстерні ідей і якісного відпочинку». Особливим

це місце робить ще й те, що розташоване воно в будівлі колишньої фабрики «Союзсортсемовощ». Будівля, побудована в 1933 р., знаходиться практично в самому центрі Харкова, в 500 метрах від площі Конституції. З її даху відкривається вид на Благовіщенський собор. До 60-х в ній функціонувала фабрика із сортування і зберігання селекційних сільськогосподарських культур. А з кінця 90-х рр. будівля перебувала в жалюгідному стані – тут не було ні опалення, ні комунікацій. Протягом довгих років до покинутої будівлі в центрі міста нікому не було діла. Поки за його реконструкцію не взялася команда Pics.io [13].

Великий досвід щодо ревіталізації промислових будівель має місто Львів. Одне з найвідоміших оновлених промислових місць Львова – це !FESTrepublic з офісними приміщеннями, сучасним виробництвом і простором для відвідувачів (додаток Е.4). Його засновник – холдинг емоцій !FEST, створений у 2007 році. Сьогодні !FESTrepublic – простір, що дає нове життя покинутим індустріальним будівлям і доводить, що туристичний потенціал Львова не обмежується тільки центром міста [53].

Ще один цікавий приклад ревіталізації – це колишня фабрика повидла у Львові. На початку червня 2015 р. будівля Фабрики повидла у Львові була викуплена приватною фундацією HaraldBinderCulturalEnterprises задля створення там новітнього культурного центру, унікального для міста. Для об'єктивного вибору концепції перетворення Фабрики у новітній культурний центр було проведено закритий архітектурний конкурс, до якого запросили п'ятьох учасників, серед яких окрім Urban кураторів (Київ), взяли участь ще BaumhauerArchitects (Берлін), Дроздов і партнери (Харків), AtelierStefanRindler (Відень), Зелемінь (Львів) [45]. Тут планують добудувати мінімалістичний куб, який стане театральним простором. Виставковий простір матиме рухомі стіни, а у блоці для театральних та музичних виступів передбачили репетиційні зали та повністю оснащені гримерки, приміщення для зберігання техніки та елементів сценографії. На території працюватиме кав'ярня та ресторан, крамниця та відпочинкові зони [55].

Доброю ілюстрацією є ReZavod у Львові – низовий проект із ревіталізації старої промзони. Понад три роки тому в приміщеннях заводу радіоелектронної медичної апаратури оселилося декілька ініціатив – дизайн-бюро NochuRauc, інженери з BetaLab та лабораторія ресайклінгу Zelenew, а нині тут уже близько 60 «жителів», тобто орендарів. Це архітектори, дизайнери, пекарі, фотографи, музиканти, друкарі, стилісти, викладачі та інші. Його стратегія – взаємодія креативу й бізнесу. Для бізнесу завжди важлива свіжа ідея, для креативних людей чи компаній – фінансування та розуміння бізнес-процесів. Така співпраця важлива, адже креативний сектор в Україні перебуває в зародковому стані та не має державної підтримки [52].

Ще один об'єкт міста ревіталізують на місці старого трамвайного депо. Станція Лема (LemStation) – це проект соціального хабу, де створено можливості для локального бізнесу, митців, підприємців та інших представників креативних індустрій реалізувати свій творчий потенціал, зав'язати нові знайомства, реалізувати свої задуми та ідеї.

Інфраструктура проекту включає: івент-зону, коворкінг, зону їжі, відкриті тераси, майстерні, амфітеатр, центр розвитку дітей та інше [28].

Прикладом вже успішної ревіталізації промислових підприємств в місті Івано-Франківську можна назвати колишній завод «Позитрон» (додаток Е.5), сучасний «Родон», побудований у 1967 р., який у свій час займався виготовленням електроніки. Навколо даного підприємства облаштувався цілий житловий спальний район, який і до нині зберігає стару назву підприємства – Позитрон [16]. «Позитрон» складався із п'яти робочих секцій, перша тринадцятиповерхівка у місті – адміністративна секція (нині – «Галицька академія») і Дому культури (давно відомий франківцям як ТРЦ «Велес»). Також заводу належали теплиці й невелика паркова зона з рідкісними рослинами. На території, де зараз «Метро», мала бути шоста секція заводу – її так і не завершили. З 2010 р. товариство змінило статус з відкритого на публічне. Зараз у ньому створені дочірні підприємства, які займаються непрофільним виробництвом. Загальна площа всіх об'єктів, які

зараз належать до ПАТ «Родон», – понад 100 тисяч кв.м. Галузі діяльності – від виробництва хлібобулочних виробів до діяльності автомобільного вантажного транспорту та операцій з нерухомим майном [42].

Ще одним об'єктом у м. Івано-Франківськ є «Промприлад. Реновація» – інноваційний центр на базі радянського заводу приладобудування. Це один з перших прикладів в Україні перетворення закинутого підприємства на сучасний бізнес-кластер із залученням інвестицій громадян. Він працює на перетині чотирьох напрямків розвитку регіону: нової економіки, урбаністики, сучасного мистецтва та освіти. Це проект зі сфери імпакт-інвестування, де інвестори одночасно вкладають в соціальний вплив на регіон та отримують повернення інвестицій у вигляді дивідендів [44].

У Луцьку один з цехів старого заводу із виробництва шкіркартону перетворено на розважальний центр «Адреналін Сіті», де розваги якраз на другому плані. В «Адреналіні» дітей на практичних моделях вчать розуміти закони фізики та хімії, зацікавлюють вивчати біологію та здобувати інженерні знання. Пізнавально-розважальними зонами даного об'єкту є: Музей технічного прогресу, Академія пізнання та розвитку «Робологікум», Відпочинкове дворище «Словограй», Джампінг-центр «Гравітація», Маятник Фуко, Арт-Хостел«Адреналін» тощо [23].

На півдні України провідними прикладами ревіталізації є Urban-Cad у Херсоні, що створений на місці колишнього вентиляційного цеху машинобудівного заводу (додаток Е.6). Офіційно його відкриття відбулося 1-2 липня 2017 року. Ідея створення даного об'єкту прийшла Віталію Білоброву і Андрію Ткаченко – головам громадської організації «Ми – Херсонці». Вони вирішили створити арт-простір, куди можна було б приходити зі своїми друзями, знайомими, куди можна приводити гостей міста і де можна проводити різноманітні цікаві заходи [75].

В Одесі на базі колишнього судноремонтного заводу компанія SAGADevelopment приступила до реалізації масштабного проекту ARTKVARTAL CitySpace на території в 2,38 га. Проект передбачає

створення поліфункціонального кварталу, що буде складатися з 6 функціональних зон. Зокрема, в торговий кластер увійдуть гіпермаркет площею 7 тис.кв. м., магазини всіх груп товарів загальною площею 7,3 тис. кв. м. і фермерський ринок. Розважальний кластер складатиметься з ринку їжі, вулиці ресторанів і кафе, барів і нічних клубів. Будівництво проекту передбачає створення бізнес-кварталу з коворкінгом і офісним центром. Дитячий кластер буде містити дитячий центр розвитку та ігровий клуб загальною площею 3200 кв. м. Спортивно-оздоровчий кластер буде представлений фітнес-клубом, СПА-зоною і детокс-центром загальною площею 8,2 тис. кв. м. Крім цього, в ART KVARTAL CitySpace передбачені житлові апартаменти, які будуть займати 50% площі [9].

Розташування зазначених об'єктів представлено в дод. Ж.

Загалом, ревіталізація досить активно впроваджується в реалії сучасної України. Однак, є цілий ряд стримуючих факторів:

- 1) радянська спадщина, як правило, не сприймається як цінність, а більшість індустріальних та військових об'єктів належать саме до радянського періоду;
- 2) нерозуміння городянами цінності об'єктів та підходів до їх збереження;
- 3) низьке зацікавлення інвесторів такими проектами через складність відновлення старих промислових приміщень;
- 4) занедбаний стан будівель і значна потреба в інвестиціях [16].

Підсумовуючи можна виокремити такі особливості ревіталізації, що характерні для України:

- переважання приватних інвестицій, єдиним проектом профінансованим за державний кошт є Мистецький Арсенал;
- комерційний напрямок ревіталізації та переважання проектів, спрямованих на створення офісних та торговельних центрів;
- точковий характер локалізації ревіталізованих об'єктів, що обумовлено їх прив'язкою до великих населених пунктів;

- недостатність проектів культурного формату особливо в традиційно промислових регіонах;
- здебільшого ревіталізація окремими будівлями, а не комплексами;
- в порівнянні з європейськими країнами малий відсоток ревіталізованих об'єктів та незначне їх тематичне розгалуження.

2.2. Аналіз перспектив Кривого Рогу щодо ревіталізації промислових об'єктів

Величезний потенціал щодо ревіталізації промислових об'єктів має місто Кривий Ріг, яке є найпотужнішим промисловим центром України, де активно розвивається гірничодобувна та металургійна промисловість.

До об'єктів індустриальної спадщини міста за підрахунками В. Казакова належать 45 старих кар'єрів і 64 відвалів віком понад 100 років, шість шламосховищ старих рудників, три водосховища на ріках Інгулець і Саксагань, підземний тунель річки Саксагань, чотири водонапірні вежі, водогін, споруда насосної станції старого Гданцівського рудника, дренажний канал, три водовідвідні канали на ріках Інгулець і Саксагань; шість старовинних заводів, два водні млини, три працюючі старі шахти, руїни 50 старих шахт, 12 відкритих стволів шахт, три штреки, 11 штолень, дві підземні виробки на старому Кочубеївському руднику, один квершлаг шахти «Північна-Вентиляційна», три провальні колодязі, п'ять фундаментів споруд підйомників залізної руди зі старих кар'єрів (яким немає аналогів в Україні і Європі), 13 старовинних мостів, старовинні залізниці (віком понад 100 років), 17 відкотних залізниць рудників, 30 шляхопроводів, вісім залізничних станцій, три локомотивних депо, 42 будівлі станцій, 61 робітниче селище, 161 старовинна будівля, 11 парків і скверів, десять кладовищ робітників і гірників, 17 будівель садиб рудопромисловців, 13 палаців культури рудників [19].

Деякі з об'єктів промисловості та індустріальної спадщини дійсно зараз активно використовуються як у туристичній сфері, так і у сфері дозвілля. Наприклад, затоплені Октябрський та Карачунівський гранітні кар'єри є одними із головних центрів літнього відпочинку містян. Вони перетворилися на гарну локацію для пляжного відпочинку, подекуди тут навіть практикують заняття дайвінгом. Дані об'єкти активно використовуються і в туристичній сфері. Чимало екскурсійних програм включають ці об'єкти як приклади природного відновлення антропогенних ландшафтів.

Варто окремо зупинитись на ще одному об'єкті, який зараз можна визначити як успішно ревіталізований у нашому місті. Це руїни Червоного мосту, що розташовується у балці Північній Червоній. До його складу входить дві колони висотою близько 30-ти метрів та 4 «бика» (два з них належать до другого мосту зустрічної смуги залізниці). Один із мостів був побудований в 1898 році і з'єднував рудник Калачевського з центром міста. Зруйнували міст, за різними даними, після Другої світової війни або вже в 1950-ті роки. Ця локація досить популярна серед туристів, оскільки з руїн Червоного мосту відкривається чудова панорама на балку та місто вцілому. А в арках мосту, під самою стелею, звисають маленькі «сталактити» з напливів вапна, які щільно зцементовані з камінням [21]. В даний момент ця територія використовується місцевими активістами – ГО «Скелелазі Кривого Рогу» – за попередньою домовленістю із органами місцевого самоврядування. Наразі на території розміщено найбільший та найпопулярніший у місці скеледром під відкритим небом на одній із колон. Там створено усі умови для безпечного підйому на висоту 30 метрів: організатори забезпечують відвідувачів страхувальними системами, спеціальним взуттям та координують безпечний підйом на висоту. Також створено суміжні послуги – відвідувачів годують кашею та теплим чаєм, створено зону відпочинку, місток через невеликий водотік в центрі балки, площадку для кемпінгу, зону для паркування та додаткові елементи місцевої інфраструктури. На базі даної локації проводяться щорічні фестивалі скелелазів. До того ж на базі даної локації

часто базуються представники ще одного виду спорту – слеклайнери. Між «биками» та колонами натягуються стропи, по яким спортсмени ходять. Також на базі даної локації у вересні 2020 року та кілька попередніх років проводився Всеукраїнський фестиваль зі слеклайну. Дуже часто подібні заходи організуються суміжно із фестивалем зі скелелазіння. Варто зазначити, що наразі ведуться розмови щодо зазначення даної локації як якірної точки більшості туристичних маршрутів міста та активне облаштування даної локації і створення для цього усіх необхідних умов.

Ще одним вдалим прикладом ревіталізації в місті варто зазначити «ArtCraftOil». У 2019 року свої двері відкрила приватна картинна галерея «ArtCraftOil» – берегиня живописних творів мистецтва ХХ-ХХІ століть. Виставка розміщена в чотирьох залах історичної будівлі, що розміщена по вул. Транспортній, 1. В зібрання входять роботи визнаних майстрів, а також обдарованих живописців, які тільки починають свій творчий шлях. На даному етапі колекція галереї налічує близько 1000 полотен. Картини написані олійними фарбами, є оригінальними та ексклюзивними [34].

Задля подальшого розвитку міста як туристичної дестинації індустріального туризму, є сенс у впровадженні практики ревіталізації на промислових об'єктах, щовиведені із експлуатації. З огляду на це, у місті мають місце заходи, на які запрошуються експерти різних галузей: від архітекторів та митців до геологів та краєзнавців. Зокрема, за ініціативою громадськості, а саме громадських організацій «Криворізька фундація майбутнього» та Агенції розвитку «Урбаністичне місто», при сприянні групи компаній Метінвест 15-16 листопада 2019 року в місті вперше відбувся «Урбаністичний хакатон». Під час даного заходу свій досвід надання другого життя об'єкту промислової спадщини презентували керівники проекту «Урбан Сад» із Херсону.

Окрім цього, для обговорення було висунуто п'ять об'єктів міста, перспективних для ревіталізації: шахта «Артем-2», приміщення та копер шахти «Вентиляційна-3», приміщення колишнього рудоуправління імені

Леніна, закинута теплиця та Бурщицький відвал. Серед учасників даного івенту були представники найрізноманітніших видів діяльності різного вікового сегменту. Подібне вікове ранжування забезпечило врахування потреб різних вікових груп населення: від школярів до пенсіонерів. Всі учасники в залежності від їхніх вподобань розділилися на групи, кожна з яких обґрунтовувала можливі варіанти ревіталізації запропонованих об'єктів.

Найбільш перспективною для ревіталізації та подальшого туристичного використання є територія шахти «Артем-2». Даний об'єкт має високий рівень збереженості, розташований у досить зручному місці (неподалік від головних транспортних магістралей міста та торговельних центрів «Метро» та «Епіцентр»), має зручний під'їзд та територію для паркування. Фішкою даного об'єкту є нахилений ствол шахти протяжністю 800 м.

Першим варіантом використання об'єкту було створення тут бізнес-центр з великим ІТ-хабом, однак за таких умов втрачається автентичне значення об'єкту й він використовується виключно як приміщення (будівля).

Другий варіант є значно креативнішим – тут запропоноване створення мультифункціонального парку індустриальної культури (ПІК) «Ша#та». Основною атракцією об'єкту повинен стати саме нахилений ствол, яким відбуватиметься спуск до шахти. На стінах ствола запропоновано створити історичну гравюру розвитку металургії у місті. Під час спуску до ствола туристи матимуть супроводжуючий візуальний та аудіосупровід, що демонструватиме історію видобутку залізної руди. В приміщенні законсервованої шахти запропоновано створити музей гірничотехнічного обладнання. Інші приміщення можна віднести під невеликі лабораторії та майстерні із майстер-класами, де відвідувачам пропонуватиметься зробити власний сувенір. На довколишній території запропоновано створити скансен гірничої техніки, а також спортивний сектор із наявними майданчиками, кортами, стіною для скелелазіння тощо. Загальний дизайн планується у сіро-червоних тематичних кольорах як збереження бренду та автентичності

території. Всі інвестиції у створення даного об'єкту пропонуються монетизувати першу чергу за рахунок екскурсій та відвідування наявних на об'єкті закладів дозвілля, проведення різних івентів, а також за рахунок функціонування ресторану, продажу крафтового пива та тематичних сувенірів.

Наступний об'єкт – приміщення колишнього рудоуправління шахти імені Леніна. Його основними перевагами є те, що стан будівлі задовільний, є зручний під'їзд, будівля розміщена поблизу основної транспортної магістралі міста. Із недоліків слід відзначити: віддаленість від центру міста, оскільки цей об'єкт розміщено у найпівнічнішому районі – Тернівському. Оскільки це приміщення вже має певну логіку розподілу на окремі кімнати та їх сполучення, то це, з одного боку, спрощує створення концептуальної моделі закладу для ревіталізації, а з іншого – знижує потенціал цієї будівлі.

На місці цього об'єкту було запропоновано декілька варіантів подальшого використання будівлі. Перший варіант – створення багатофункціонального центру відпочинку та розвитку «Otval», де кожна літера назви відображає назву та концепт кожного із п'яти секторів приміщення: на даху (зона «O» – observatory, що перекладається як «Обсерваторія») запропонували створити обсерваторію із наявною зоною релаксу, кафе та озелененою територією; другий сектор («T» – today, що в перекладі з англ. «сьогодні») включає невелику екоферму та зону активного відпочинку у подвір'ї приміщення; перший поверх (зона «V» – vacation, відпочинок) відводиться під виставкові зали із наявним музеєм зброї у стилі «дев'яностих»; на другому поверсі (зона «A» – accommodation, розміщення) пропонується створення відпочинкової зони, що включає хостел, дитячу зону та зону для літніх людей; третій поверх (зона «L» – laboratory, лабораторія) є виключно науковий та розшифровується як «лабораторія».

Другим запропонованим проектом було створення молодіжного центру «Магніт Кривий Ріг», де розміщуватимуться хостел, наукові, творчі та кіно-лабораторії, арт-хаб, центр туризму Тернівського району, кафе у підземному

саду та ряд фотозон, гараж та велотреки. Актуальність цього проекту аргументується низьким рівнем розвитку подібної інфраструктури у цьому районі та необхідністю створення місця ночівлі у найбільш віддаленому на північ районі.

Третім запропонованим проектом було створення на базі приміщення соціального центру «InТерни». Назва має не лише медичне значення, а й акцентує увагу на специфіці використання об'єкту. Важливо відзначити, що розробкою цього проекту займалися представники найбільш наближених до соціальної сфери містян спеціалісти. Цей центр спеціалізуватиметься на допомозі найбільш ураженим категоріям населення – літнім людям та людям (в першу чергу дітям) із особливими потребами, де їм пропонуватиметься допомога спеціалістів та тимчасовий, або, навіть, цілодобовий догляд. У екстер'єрі особлива увага була приділена створенню квітника у вигляді хреста та християнської каплички в центрі.

Тож ревіталізація даного об'єкту є дуже актуальною, особливо із врахуванням віддаленості даної території від історичного та адміністративного центру міста.

Ще одним запропонованим до розгляду об'єктом є приміщення теплиці, яка вже досить тривалий час є виведеною із експлуатації. Щодо ревіталізації цього об'єкту було запропоновано 2 проекти: в межах першого пропонується створення тематичного комплексу «Лейн – загублене місто», де пропонується розмістити музей, фотозону, ресторан та реалізовувати тематичну сувенірну продукцію. В межах іншого проекту пропонується вирощувати виноградники та виготовляти із них вино, а також розводити на тих виноградниках слимаків та використовувати їх у кулінарії, оскільки основним концептом цього проекту є створення ресторану французької кухні. Однак не вважаємо доречним розглядати даний об'єкт у контексті нашого наукового дослідження, оскільки він не має жодного відношення до індустріальної спадщини, або, загалом, до промислового комплексу міста.

Наступний цікавий об'єкт, що був запропонований до обговорення – це приміщення шахти «Вентиляційна-3». Цей об'єкт розміщено поблизу головної магістралі міста, неподалік міської транспортної зупинки «Філатова». Поблизу розміщено приватний сектор. У структурі об'єкту слід розглядати комплекс будівель, які сполучаються відвідними стволами діаметром 2 м та невеликий металевий копер. Поблизу розміщено невеликий майданчик із досить зручним заїздом. У одній з будівель розміщено підйомний механізм, що може використовуватись у туристичних цілях.

На базі цього об'єкту було запропоновано 3 різнопланових проекти. Перший проект має назву «Кривий Pig ArtCentre». В межах цього проекту пропонується створення музею гірничої промисловості у одному зі стволів із наявним аудіо-супроводом. Копер планується використовуватись як мультирівнева сцена. Загалом дизайн усього об'єкту планується у напрямку так званого «стімпанку», де головним брендом будуть залізні риби як символ залізорудного басейну. Один зі стволів шахти планується зробити білим як зону творчого розвитку відвідувачів, де кожен зможе виявити свій талант. Окремо пропонується створення екотериторії довкола будівель та хостел у самому приміщенні. Також в межах проекту планується створення тематичної рекламної «Art-маршрутки».

В межах другого проекту пропонується створення центру розвитку та дозвілля під назвою «26 елемент». Учасники хакатону, що розробили концепт цього проекту, пропонують створення 26 локацій, серед них: аудіо-візуальний музей «Історія розвитку Землі» у одному зі стволів, майстерня природних барвників, фуд-зона, скалодром, моделювання ландшафтів, створення в межах копру шахти концертної сцени, тощо.

Третім проектом було запропоновано створення центру активного дозвілля «StreetTown». Основним напрямом його функціонування є забезпечення активного дозвілля дітей та молоді міста. В будівлях пропонується розмістити наступні локації: адміністративна зона, фуд-зона, санітарна зона, критий скейт-парк, батут, танцювальні майданчики. У

шахтних стволах пропонується розмістити локації спелеопідготовки. На стіні однієї з будівель запропоновано розмістити скеледром. Поблизу будівель запропоновано створити невеликий паркінг, скейт-парк, майданчик для велосипедистів, розмістити батут (на літній період) та на всій території розмістити кілька фонтанчиків з водою для пиття. Біля копру шахти планується розмістити п'єдестал та використовувати сам копер як тематичну фотозону та бренд закладу. Увесь проект є виключно комерційним та спрямованим на отримання доходу за рахунок його унікальності, атракційності, комплексності та вигідного географічного положення.

Підсумовуючи усі зазначені проекти щодо ревіталізації приміщень шахти «Вентиляційна-3», можна відмітити значно менший спектр охоплення території, аніж попередні об'єкти, одна із будівель потребує капітальної реконструкції та значно менший потенціал до використання. Однак, даний об'єкт є досить цікавий саме наявними на його території об'єктами, транспортною доступністю та наближеністю до інших індустріальних об'єктів міста.

П'ятим об'єктом запропонованим до ревіталізації був Бурщицький відвал, оскільки автор даного дослідження працював саме в експертній групі з виявлення можливостей щодо напрямів використання відвалу, то цьому присвячено окремий підпункт.

В межах нашого дослідження, ми окремо розглянемо ще ряд промислових об'єктів міста Кривого Рогу, що мають певний потенціал до розвитку у сфері туризму та можуть мати перспективи до їх подальшої ревіталізації, вони представлені на карті в дод. Л.

Вважаємо, що значні перспективи для ревіталізації та подальшого використання з туристичною метою має копер шахти «Гігант-Глибока». Вона розміщена у Саксаганському районі міста. У свій час входила до рудоуправління імені Дзержинського та вважалася найглибшою залізородною шахтою світу. Нині входить до структури ПАТ «Центральний ГЗК». Даний об'єкт знаходиться у порівняній близькості

як до історичного, так і адміністративного центру міста. Територія об'єкту має високий рівень збереженості. На базі цього об'єкту можна створити центр освіти та розвитку, де можна розмістити музей, скансен гірничодобувної техніки, тематичні ресторани, тематичний хостел, виробляти та збувати тематичну сувенірну продукцію (наприклад: сувеніри із зображенням бетонного копру шахти «Гігант-Глибока»). Також в межах території цієї будівлі можна розмістити дослідницькі хімічні та фізичні лабораторії та ряд додаткової інфраструктури. Цікавою атракцією було б створення в межах шахти «подієвого музею» семи районів міста. Головною ж фішкою даного об'єкту міг би бути підйом на копер шахти, з якого відкривається чудова панорама міста.

Цікавим для ревіталізації об'єктом є приміщення шахти «Дніпропетровська-Комсомольська-2» колишнього рудника імені К. Лібкнехта. Даний об'єкт розміщений відносно далеко від основної транспортної розв'язки, однак має можливість під'їду. Значним недоліком об'єкту є його стан, оскільки приміщення потребують капітального ремонту та реконструкції. Автентичним на даному об'єкті слід вважати червоний пил, який містить значний відсоток окисленого заліза, що вже дозволить створити певний бренд об'єкту. На базі цього об'єкту можна створити тематичний науково-розважальний парк для дітей та дорослих, основним напрямом розвитку якого буде концепт «червоної планети Марс» та «Залізного серця Криворіжжя».

Також ревіталізувати можливо кар'єр «Північний» колишнього рудника імені Кірова. На базі цього об'єкту можна створити полігон (у вигляді табору) для підготовки спортивних туристів у напрямках гірського та пішохідного туризму. В межах цього табору можна розмістити один адміністративний пункт, у якому буде розміщуватись склад, ресепшен, санвузли, а, також, можливо розмістити базу для реалізації тематичної сувенірної продукції. В межах цієї місцевості передбачається розміщення наметового містечка та відведення окремих локацій під розведення вогнища.

Доречно було би ревіталізувати затоплений гранітний кар'єр «Октябрьський», що розташований неподалік Кресівського водосховища. Цей об'єкт наразі активно використовується містянами як рекреаційна зона для літнього відпочинку. Однак прилеглі поряд відвали, а також можливість під'їзду та зручне географічне розташування дозволяє розширити діапазон використання даної території. В її межах можна створити окремий пляж, встановити необхідну інфраструктуру, а на відвалах можливо створити умови для цілорічного кемпінгу. Дану територію і нині використовують велосипедисти для тренувань з маунтинбайкінгу. Також цю територію можна використовувати для організації різноманітних івентів. Вже створений та оформлений проект ревіталізації, що було запропоновано О. Галич за співавторства з В. Казаковим, у жовтні 2020 р. приймав участь у конкурсі «Громадський бюджет-2021». Детальніше в додатку К.

Також можна запропонувати до ревіталізації приміщення шахти імені Шильмана, колишнього рудника ХХ партз'їзду. Основною атракцією цього об'єкту є цікава форма його приміщення. У цьому приміщенні можна створити тематичний заклад харчування, або музей. Там можна розмістити тематичний заклад дозвілля, який буде цікавий саме своєю унікальністю та неповторністю.

Окрім цього, перспективи для ревіталізації має шахта «Побєда» та Криворізький турбінний завод «Констар», є промзона кар'єрів та відвалів колишніх рудників імені Кірова та Дзержинського.

Аналізуючи розміщення усіх запропонованих до ревіталізації об'єктів, можемо зробити висновок, що вони не мають значної територіальної концентрації, хоча територіально найбільший потенціал серед районів міста мають Покровський та Саксаганський райони, що мають найкращу транспортну доступність.

Аби довести вище визначену необхідність ревіталізації промислових об'єктів як одного з чинників культурного розвитку міста та залучення до нього туристів, варто провести додатковий аналіз щодо подальшого розвитку

та існування ревіталізованих об'єктів, їх значенні у сфері дозвілля та туризму. Нами було обрано дві методики: SWOT-аналіз та PEST-аналіз. Перший розкриває об'єкт у характеристиці чотирьох основних сторін – «сильні сторони», «слабкі сторони», «можливості» та «загрози». Другий дозволяє провести маркетинговий аналіз для виявлення політичних, економічних, соціальних та технологічних аспектів впливу навколишнього середовища.

«Сильними сторонами» ревіталізованих старопромислових об'єктів є їх висока ступінь атрактивності, унікальності, наявність певного бренду та відображення туристичного бренду міста, доступність полігону для будівництва та можливої забудови, історична значимість окремих об'єктів.

«Слабкими сторонами» є важкодоступність більшості об'єктів, непридатний до експлуатації в даний момент часу стан (необхідність реконструкції більшості об'єктів), необхідність суттєвих фінансових вкладень.

До «можливостей» варто віднести суспільний запит на створення додаткових об'єктів сфери дозвілля, розширення туристичних пропозицій міста, можливість залучення представників малого та середнього бізнесу, інвесторів; використання виведених із експлуатації об'єктів, можливість створення додаткових статей фінансових надходжень до бюджету міста та країни, створення додаткових робочих місць.

«Загрозами» ревіталізованих об'єктів варто зазначити ризики щодо низького запиту серед мешканців міста через важкодоступність окремих локацій; ризики пов'язані із пошуком інвесторів та спонсорів, що пов'язано із можливими похибками у маркетингових та економічних стратегіях.

Провівши PEST-аналіз (аби виявити, як зовнішні фактори впливатимуть на процес ревіталізації та подальше функціонування цих об'єктів) ми виявили наступні положення:

У політичному аспекті особливу роль відіграють зміна влади, зміни у законодавстві, вплив владних структур на функціонування галузі тощо. Якщо

розглядати прямий вплив на розвиток процесів ревіталізації в місті, варто зазначити, що існування організацій на кшталт «Криворізька фундація майбутнього», «Урбаністичне місто», які розробляють, залучають до розробки активістів міста та допомагають у реалізації різноманітних соціальноорієнтованих проектів, є позитивним чинником. Поява можливості відкритого пропонування проектів містян та конкурсу отримання фінансування на реалізацію цього проекту на платформі «Громадський бюджет» створює сприятливі умови для реалізації проектів ревіталізації в місті. До того ж деякі політичні кандидати пропонують проекти ревіталізації у своїй передвиборних програмах, що також є сприятливим фактором. Із негативних факторів варто зазначити певні труднощі, пов'язані із отриманням права власності чи передання вищезазначених об'єктів до фонду міста, аби надалі проводити процеси ревіталізації, реновації, рекультивациї, чи повного перебудування. Загалом, спираючись і на недоліки, і на переваги політичного впливу на даний процес, варто зазначити, що політичний аспект є скоріше сприятливим, аніж несприятливим.

В економічному аспекті варто зазначити одразу, що в умовах карантину, встановлення якого спричинена пандемічною ситуацією в країні та світі станом на грудень 2020 р., будь-які проекти, особливо пов'язані зі сферою дозвілля, туризмом, є менш затребувані суспільством. Фінансування, в більшості, спрямоване на розвиток та підтримання медичної сфери. Саме тому в даний час відкриття нових об'єктів дозвілля не є рентабельним, а фінансування зі сторони держави та сторонніх інвесторів майже унеможлиблюється через неактуальність розвитку даної сфери в цей час. А отже, наразі економічні зовнішні фактори є несприятливими.

Аналізуючи соціальний аспект, варто зазначити, що, загалом, мешканці міста потребують появи нових об'єктів як культурного, так і дозвілєвого формату, що спричинить не тільки покращення благоустрою міста, а й надасть мешканцям нові робочі місця, а представникам малого та середнього бізнесу – полігон для реалізації власного продукту. Однак, нажаль, ця

потреба наразі коригується епідеміологічною ситуацією в країні, карантинними обмеженнями, що виявляється не тільки у забороні функціонування закладів дозвілля на вихідні, а й зменшенні кількості бажаючих відвідувати людні місця. Саме тому, в рамках наявної епідеміологічної ситуації, соціальний аспект є скоріше несприятливим, тоді як за відсутності карантинних обмежень і пандемії, цей показник, однозначно, виявляється як сприятливий.

Аналізуючи технологічний аспект, варто сказати, що, загалом, наявні в країні будівельні технології та можливість встановлення тієї чи іншої необхідної інфраструктури є достатньою до реалізації запланованих проєктів, оскільки усі проєкти планувались в рамках наявних та реальних можливостей залучення тих чи інших технологій. Однак, залучення тих чи інших технологій регламентуватиметься виключно наявним бюджетом, виділеним на ревіталізацію старопромислових об'єктів. Тому, даний аспект варто визначити, скоріше, нейтральним.

Після проведення більш глибокого аналізу за двома методиками, можемо зробити наступні висновки:

- ревіталізація старопромислових об'єктів однозначно поліпшить благоустрій та сферу дозвілля населення;
- будуть створені нові робочі місця;
- буде створено додаткові полігони для розвитку малого та середнього бізнесу;
- буде закріплено вже сформований туристичний бренд міста;
- більшість складнощів процесу ревіталізації пов'язані із введенням карантинних обмежень, несприятливою епідеміологічною ситуацією, що є однією з причин виникнення проблем із фінансуванням проєктів;
- важливим ускладнення варто зазначити низький ступінь усвідомлення мешканців міста в необхідності ревіталізації старих виведених із експлуатації об'єктів, що обумовлює малу підтримку подібних проєктів

мешканцями міста. Це обумовлено низькою обізнаністю мешканців з даного питання.

2.3. Розробка концептуальної моделі ревіталізації Бурщицького відвалу

Цікавим з точки зору ревіталізації та подальшого користування є Бурщицький відвал. Даний відвал і нині доволі активно використовується в туристичній діяльності, так як звідси відкривається чудова панорама міста (наприклад, цей об'єкт включено у ряд екскурсійних програм організації туристичного центру «Кривбастур» [22]). Однак, цей об'єкт має значно ширший потенціал до свого використання, аніж це реалізується на сьогоднішній момент. Саме тому під час Урбаністичного Хакатону на базі цього об'єкту запропонували створення двох проектів.

Перший проект полягає у створення зони дозвілля та відпочинку під назвою «Отвал». Особливістю цього проекту є створення бренду за рахунок розміщення на вершині відвалу невеликого монументу незвичної форми. Також у підніжжі відвалу планується створення хостелу, дитячого майданчику, адміністративної зони та ряду інфраструктури послуг. На вершині відвалу буде розміщено ще одну активну дитячу зону, зону для кемпінгу та споруджено фунікулер для зручного доступу. Особлива увага приділяється орієнтації на іноземних відвідувачів та створення реклами за рахунок брендінгу.

Інший проект має назву Індустріальний ландшафтний парк «Вулкан». Його сутність полягає також у брендванні об'єкту та створення активної зони відпочинку: дьорт, мото-траси, створення амфітеатру, парку металевих скульптур, оглядового майданчику та обслуговуючої інфраструктури. Атракцією даного проекту є галограма виверження вулкану.

Тож, Бурщицький відвал – це зручний полігон для створення масштабного розважально-пізнавального комплексу із можливістю

брендування та подальшої монетизації. Сам відвал та прилегла до нього територія може бути використана для створення індустріально-ландшафтного парку.

Зважаючи на перспективність Бурщицького відвалу для ревіталізації та подальшого туристичного використання, було зроблено спробу згрупувати провідні ідеї двох груп і створити авторський проект під назвою ІПП «VIDVAL». Особливості даної території сприяють розвитку як у пізнавальному, спортивному, так і культурному та загальнодозвіллевому напрямках. Концептуальна схема розробленого нами проекту представлена в додатку М, картографічна модель території в подана в додатку Н, візуалізація певних атракцій, що плануються на відвалі представлена в додатку О.

Під час розробки даного проекту, ми поставили перед собою наступну **мету**: створити креативний простір на місці об'єкту індустріальної спадщини задля покращення туристичного іміджу міста.

У підніжжя відвалу є сенс створити майданчик для паркування у найбільш доступному до основної дороги місці. Поруч доречно розмістити основну монетизовану інфраструктуру: адміністративний пункт, кілька закладів харчування, організований продаж сувенірної продукції, зону комунікації та оренди спорядження. На вершині відвалу, окрім оглядових майданчиків, можна розмістити сонячний годинник, що дозволить створити певний бренд та викласти ідейну концепцію розробників проекту.

Відвали та кар'єри являються невід'ємною складовою туристичного образу міста, що все частіше використовується як його туристична атракція. У місті вже не перший рік проводиться інноваційний, сучасний для нашого міста та атрактивний захід під назвою «IndustrialFEST». Одним із найважливіших питань організаторів завжди лишається місце проведення фестивалю, оскільки значна протяжність міста і, як наслідок, віддаленість районів спричиняє серйозну диференціацію містян, що відвідують цей захід. Створення тематичного майданчику для подібних заходів вирішило б вказану проблему. Питання лише у певній ступені віддаленості самого об'єкту від

основної транспортної розв'язки міста та відсутність зручного під'їзду. Однак, ця проблема також може бути вирішеною за рахунок додаткового інвестування в створення зручного під'їзду та продуктивній рекламі. Також даний об'єкт може використовуватися для найрізноманітніших заходів: від спортивних змагань, художніх пленерів, до проведення весіль тощо.

Розглядаючи можливі варіанти впровадження будь-яких івентів та фестивалів, можливо організувати на базі даної локації і тематичні фестивалі: фестиваль на святкування Нового Року та Різдва Христового, що триватиме близько тижня. В умовах організації можливо тематично прикрасити та обладнати інфраструктуру парку, розмістити фуд-корт, реалізувати можливість представникам малого та середнього бізнесу реалізовувати та рекламувати власну продукцію на прикладі фестивалю «АРТіШОК». До святкування Хеллоувіну можливо додатково залучити аніматорів, створити тематичний квест, або запросити працівників квест-кімнати, аби ті організували виїзний івент та реалізувати усі вищезазначені пропозиції.

У рамках маркетингової стратегії можливо створення тематичної легенди, що додатково підкреслюватиме бренд локації. Наприклад: в надрах відвалу розміщується особлива пропорція певних хімічних елементів, що випромінює позитивну енергію та концентрується в межах сонячного годинника. Випромінення цієї енергії досягає максимальних показників під час сходу сонця, його зеніту та заходу. Усякий, хто піддається впливу цієї енергії отримує заряд бадьорості на гарного настрою на найближчі 20 годин. Виходячи із цієї легенди можливо також і реалізовувати тематичну сувенірну продукцію, яка «була опромінена позитивною енергією відвалу».

Загалом, вхід в парк планується зробити вільним, монетизованою є вся сфера дозвілля та оренда території під проведення заходів.

Основними завданнями створення даного проекту є:

- збереження індустріальної спадщини;
- підтримання автентичності місцевості;

- створення нової унікальної зони дозвілля;
- стимулювання залучення туристів;
- створення зони для активних занять спортом.

Задля реалізації нашого проекту, нами було розроблено алгоритм створення ІЛП «VIDVAL». Він складається із семи наступних етапів:

1. *Теоретико-підготовчий.* На цьому етапі розробляється концептуальна модель, аналізуються варіанти використання, залучення інвестицій, шляхи монетизації, обрання складових інфраструктури. Усе вищезазначене фіксується в базі.

2. *Інвентаризаційний.* На даному етапі уточнюються складові інфраструктури, проводиться кошторис за окремими статтями. Підраховується загальна собівартість проекту, яка зазначається у відповідних бухгалтерських документах.

3. *Аналітичний.* Проводиться SWOT-аналіз та PEST-аналіз а також, за необхідності, додаткова аналітика. На основі аналізу визначаються основні ризики пов'язані зі створенням даного проекту, можливості, а також зазначаються детально усі його переваги та недоліки, задля подальшого нівелювання останніх.

4. *Організаційний.* Відбувається практична реалізація проекту: рекультивация, будівництво основної інфраструктури, окультурення території, введення усіх необхідних заходів безпеки (огороження потенційно небезпечних ділянок, зачищення території).

5. *Інвестиційний.* Залучення додаткових інвестицій на розвиток ІЛП, підтримання та модернізацію інфраструктури, оплату праці співробітників. Залучення до співробітництва представників харчової індустрії, оренди та продажу спортивного обладнання тощо.

6. *Оптимізаційний.* Аналіз діяльності об'єкта та коригування стратегії розвитку проекту на основі економічних результатів, відвідуваності за певний проміжок часу і т.д.

7. *Промоційний.* Розробка маркетингової стратегії подальшого просування об'єкту, реалізація реклами, промоакцій.

Аби довести доцільність процесу ревіталізації, ми провели SWOT-аналіз (дод. П) майбутнього продукту нашого проекту та виділили наступне:

- Аналізуючи за шкалою «S» (сильні сторони), варто зазначити, що проект «VIDVAL» є абсолютно новим та атрактивним для міста та туристичного розвитку країни в цілому. Даний об'єкт може слугувати полігоном для реалізації представниками малого та середнього бізнесу власної продукції. Також слід згадати про те, що дана територія розміщується неподалік від історичної та адміністративної частини міста, характеризується контрастним перепадом висот, наявність поруч водного об'єкту та яскрава оглядовість з вершини відвалу.

- Аналізуючи шкалу «W» (слабкі сторони) варто зазначити наступні фактори: аби реалізувати даний проект необхідні стабільні фінансові надходження, важкодоступність території парку, наявність поруч полігону твердих побутових відходів, наявність нерекультивованих ділянок, наявність магістральний залізниці, що не є обмеженою парканом, а також відсутність зручного під'їзду.

- Під час аналізу шкали «O» (можливості), ми дійшли наступних висновків: певна віддаленість об'єкту від заселеної частини міста дозволить проводити там гучні заходи (фестивалі, концерти тощо). Висока ступінь атрактивності та привабливості даного об'єкта може зумовити зацікавленість не тільки відвідувачів серед містян, а й туристів та інвесторів. Контрастність рельєфу надає можливість до створення особливих та принципово нових у місті типів інфраструктури.

- До «загроз» («T») варто віднести ризики, пов'язані з відсутністю попереднього фінансування. Контрастність рельєфу території та близькість до залізничних шляхів зумовлює архітекторів звернути особливу увагу на питання безпеки відвідувачів, що також виступатиме певною «загрозою». Варто згадати і про карантинні обмеження, наявні наразі в країні. Фінансові

вкладення в економічно нестабільний період, особливо в будівництво такого масштабного проекту, несе значні ризики, пов'язані із можливим банкрутством реалізаторів та нерентабельністю функціонування наразі інфраструктури дозвілля.

Після проведення SWOT-аналізу, можна зробити висновок: даний об'єкт має як недоліки, так і переваги у своєму територіальному положенні, що є чудовою базою для реалізації проекту. Якщо не зважати на епідеміологічну ситуацію в країні та витікаючи з цього карантинні обмеження, то даний проект є джерелом економічного, туристичного та дозвіллевого розвитку міста та, загалом, є досить рентабельним.

Стимулювання ревіталізації у Кривому Розі стане ще одним кроком до просування міста як інноваційної туристичної дестинації на принципово новий рівень, все більше наближуючись до європейських стандартів сфери обслуговування. Створення тематичних закладів харчування, розміщення, розвитку та дозвілля в межах об'єктів, які ще кілька десятиріч тому активно експлуатувались у промисловому напрямі, дозволить додатково закріпити туристичний бренд міста на новому рівні та залучити до активного використання території, які на сьогоднішній день «простоюють». До того ж, європейський досвід ревіталізації дозволяє стверджувати, що подібні заходи є не тільки європейським стандартом якості та інтенсивного використання потенціалу території, а й популярним напрямом сфери розвитку дозвілля для місцевих та іноземних туристів. Подібний напрям розвитку туризму у місті дозволить створити принципово новий полігон для іноземних інвестицій.

Тож варто консолідувати зусилля містобудівників, архітекторів, дизайнерів, географів, маркетологів та спеціалістів інших галузей задля впровадження провідних світових урбаністичних трендів як в Кривому Розі, так і в Україні. Це дасть друге життя колишнім промисловим об'єктам, а вони, в свою чергу, стануть брендовими об'єктами промислових територій.

Висновки до II розділу

Причинами появи великої кількості об'єктів індустріальної спадщини є радянська спадщина, екстенсивний розвиток промисловості та велика кількість виведених із експлуатації промислових об'єктів. Регіонами-лідерами за чисельністю об'єктів індустріальної спадщини є Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Харківська області, а також територія Донбасу.

Процеси ревіталізації в Україні активізувалися в XXI столітті прикладами чого є: РТ «Адреналін», «REZavod», «!FestRepubluc», «LemStation», «Fairmond Grand Hotel Kiyv», «Pivzavod», «Fabrika.Space», арт-простір «UrbanCAD», завод «Позитрон», «Промприлад. Реновація» та багато інших відомих об'єктів.

Кривий Ріг є найпотужнішим індустріальним центром України, на території якого розміщено близько 800 різнотипових об'єктів індустріальної спадщини. Найбільший потенціал для ревіталізації мають приміщення колишнього рудоуправління ім. Леніна, Октябрьський гранітний кар'єр, шахта «Дніпропетровська-Комсомольська», рудник ім. Дзержинського, шахта «Артем-2», рудник ім. Кірова, шахта «Победа», шахта «Гігант-Глибока», шахта «Вентиляційна-3», завод «Констар», Бурщицький відвал. Стимулювання ревіталізації у Кривому Розі призведе до розвитку внутрішнього та зовнішнього туризму, залучення додаткового інвестування та створення нових джерел доходів.

Розроблений проект ревіталізації Бурщицького відвалу передбачає створення креативного простору на місці об'єкту індустріальної спадщини задля покращення туристичного іміджу міста. Реалізація даного проекту впроваджуватиметься в рамках алгоритму складеного із семи етапів.

Ревіталізація Бурщицького відвалу створить додаткові умови до інвестування, розвитку сфери дозвілля та впровадження додаткових туристичних послуг, затвердить бренд міста, незважаючи на наявні недоліки та ризики впровадження проекту.

РОЗДІЛ III. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МАТЕРІАЛІВ МАГІСТЕРСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ТУРИЗМ»

3.1. Аналіз можливостей впровадження матеріалів дослідження до робочих програм з туристичних дисциплін

Ревіталізація – це один із основних процесів організації благоустрою старопромислових об'єктів, які в перспективі можливо використовувати у туристичному розвитку міста. Річ у тім, що туристичний розвиток будь-якого міста/країни зумовлений наявністю атракцій, що мають певний ступінь туристичної привабливості. Розглядаючи Кривий Ріг, маємо розуміти, що основний вектор економічного розвитку – гірничо-металургійний комплекс. Як наслідок – наше місто багате об'єктами як індустріальної спадщини часів радянського та, подекуди, дорадянського періоду, а також об'єктами так званої «діючої індустрії». Все це зумовлює певний бренд міста, що створює умови до розвитку індустріального туризму у Кривому Розі.

До сфери індустріального туризму варто відносити не тільки екскурсійну діяльність. В аспекті індустріального туризму варто розглядати і організацію найрізноманітніших івентів, фестивалів, концертів та загалом благоустрою міста. Ревіталізація, реновація, рекультивация, реконструкція – це всі ті процеси, які і створюють нові полігони для розвитку індустріального туризму міста.

Задля забезпечення Криворізького регіону компетентними фахівцями туристичного профілю, з 2014 року на базі Криворізького державного педагогічного університету було розпочато підготовку бакалаврів за напрямом підготовки «Туризм».

Студенти даної спеціальності вивчають наступні туристичні дисципліни: «Географія туризму», «Туристичне країнознавство», «Туристичні ресурси України», «Екологія та екологічний туризм», «Основи туризмознавства», «Організація туристичних подорожей», «Організація

екскурсійної діяльності», «Організація анімаційної діяльності», «Туроперейтинг», «Маркетинг у туризмі», «Менеджмент у туризмі», «Туристичне картознавство», «Спеціалізований туризм», «Спортивний туризм», «Організація туристської самодіяльної організації», що входять до обов'язкового циклу дисциплін. Аналізуючи варіативну частину навчальної програми з підготовки спеціалістів з даної дисципліни, варто зробити перелік виключно цікавих з позиції досліджуваної теми дисциплін: «Туристичне краєзнавство», «Методика підготовки та проведення екскурсій», «Дитячий туризм», «Індустріальний туризм».

Загалом, розглядаючи наявні навчальні курси спеціальності «Туризм», варто зазначити наступні особливості: на даній спеціальності готують фахівців з туризму, основна робота яких полягає у організації та здійсненні туристичної діяльності не тільки в межах міста, а й поза межами країни. Варто зазначити, що у процесі ревіталізації поступово здійснюються створення нових туристичних атракцій та нових туристичних дестинацій, що реалізує умови до розвитку та прокладання нових туристичних маршрутів, а також пошук та включення в існуючі турпакети атракційні заклади харчування та розміщення. Досліджуючи даний процес та маючи уявлення про основні аспекти його організації, створюються умови до виховання та підготовки кваліфікованого спеціаліста, який у подальшому впроваджуватиме даний процес у розвиток не тільки туристичної сфери розвитку економіки міста/регіону/країни, а й інтегруватиме ідеї щодо покращення благоустрою певної території.

Аналізуючи загалом територію міста, що детально було зроблено у розділі 2.2, варто згадати про те, що територія Кривого Рогу налічує значну кількість об'єктів, придатних до ревіталізації, об'єктів, що мають розроблені проекти ревіталізації, та вже ревіталізовані об'єкти. Розглядаючи дані перспективи розвитку нашого міста, варто зазначити те, що існує необхідність кваліфікованих спеціалістів, які разом із маркетингологами, економістами, архітекторами та проектувальниками здатні створювати

абсолютно нові та актуальні з туристичної позиції атракції. Варто зазначити, що у підготовці подібного спеціаліста виникає необхідність більш глибокого вивчення навчальних дисциплін «Маркетинг» або «Прикладний маркетинг», «Прикладна економіка», «Основи архітектури» чи «Основи архітекторського планування», аби подібний спеціаліст мав уяву про тонкощі проектування та розробки реального архітекторського проекту території, визначення кошторису, необхідного для проектування даного проекту, та вміння створити якісну та дієву рекламу і визначення основної споживацької групи населення. На даний момент поверхне вивчення даних дисциплін або взагалі відсутність вивчення унеможлиблює підготовку подібного вектора роботи майбутнього випускника спеціальності «Туризм». Насправді, підготовка подібного працівника у наш час є досить актуальним із наступних причин:

1. Місто Кривий Ріг є промисловим містом із значною кількістю відпрацьованих старопромислових об'єктів, які нині не привносять надходження у бюджет міста та країни;
2. Тенденції розвитку туризму свідчать про зниження інтересу до класичних форм та видів відпочинку.
3. Є необхідність розширення асортименту туристичних об'єктів, придатних до включення їх у турпакети, екскурсії і загалом у реєстр туристичних атракцій регіону.

Саме ці фактори і вимагають від спеціальності «Туризм» факультету Географії, туризму та історії Криворізького державного педагогічного університету підготовку спеціалістів, які володіють і такими знаннями та навичками, що забезпечують задоволення вищезазначених потреб шляхом включення до своєї діяльності навичок створення проектів ревіталізації, реновації, реконструкції, рекультивациі не тільки старопромислових об'єктів, а й загалом – об'єктів закинутих та виведених із загального вжитку.

Загалом, матеріали нашого дослідження (а саме створення проекту ревіталізації Бурщицького відвалу, а також систематизація придатних до ревіталізації старопромислових об'єктів) можуть послугувати наочним

прикладом процесу створення проекту ревіталізації старопромислового об'єкта, розширення меж реалізації туристичної діяльності, розширення списку асортименту туристичних продуктів рідного міста. Результати нашого дослідження можуть бути включені у матеріали лекцій та практичних занять та, навіть, виведення окремого розділу тем у одному із курсів навчання студентів спеціальності «Туризм».

3.2. Методичні рекомендації щодо вивчення процесу ревіталізації у навчальному курсі «Індустріальний туризм»

Аналізуючи перелік навчальних дисциплін спеціальності «Туризм» як з основної, так і з варіативної частини, нами було обрано одну дисципліну, вираження нашої теми в якій є найбільш доречним та відкривається найбільше перспектив до її найбільш повного викладу в процесі навчання. Цією дисципліною обрано курс «Індустріальний туризм», оскільки сутність викладу інформації з цього курсу полягає у формуванні у студентів теоретичних знань в галузі промислового туризму та практичних навичок з різних форм організації промислового туризму та екскурсій серед широких верств населення. Освоєння дисципліни відбувається на прикладі регіону Кривого Рогу, як одного з центрів розвитку промислового туризму в Україні [43].

Предметом вивчення навчальної дисципліни є знання про особливості змісту індустріального туризму, організації туристичної діяльності в галузі індустріального туризму, організації індустріального туризму в Світі, Європі, Україні та у Кривому Розі. Метою вивчення даного курсу є формування у студентів теоретичних знань в галузі промислового туризму та практичних навичок з різних форм організації промислового туризму та екскурсій серед широких верств населення та молоді, іноземних громадян. Освоєння дисципліни відбувається на прикладі регіону Кривого Рогу, як одного з центрів розвитку промислового туризму в Україні.

Підготовка студентів за даним курсом має більше практичну направленість, зважаючи на великі можливості студентів працевлаштуватися в турагенствах та закладах, які є організаторами промислового туризму та здійснюють обслуговування туристів в цьому напрямку. Також в курсі розглядається варіант організації спеціалізованого туристичного підприємства в галузі промислового туризму. Все разом узяте може забезпечити майбутнім випускникам більше можливостей лавірувати у виборі місця роботи та реального працевлаштування. Впровадження результатів наших досліджень у програму вивчення даного курсу ще більше розширює можливості подальшого працевлаштування та створює додаткові вектори роботи майбутніх спеціалістів.

Даний курс складається з 2 змістових блоків, кожен з яких розрахований на 22 аудиторні години, з яких по 12 лекційних занять та 10 практичних занять у першому блоці та 10 лекційних та 12 практичних занять у другому блоці. Перший змістовий блок носить назву «Теорія, організація та географія індустріального туризму». До його складу входять наступні теми:

- «Теорія, організація та географія індустріального туризму»;
- «Класифікація об'єктів для індустріального туризму»;
- «Особливості організації екскурсійної діяльності та турів в галузі індустріального туризму»;
- «Географія індустріального туризму в Світі (окрім Європи)»;
- «Географія індустріального туризму у Європі»;
- «Географія індустріального туризму в Україні».

Аналізуючи структуру першого змістового блоку, можемо дійти висновку, що найбільш доцільно буде реалізовувати матеріали даного дослідження у темі «Класифікація об'єктів для індустріального туризму» як приклад ревіталізованих об'єктів відкритого типу (відвал, кар'єр тощо), а також «Географія індустріального туризму у Європі» (зібрання теоретичних

матеріалів першого розділу роботи) та «Географія індустріального туризму в Україні» (зібрання теоретичних матеріалів у другому розділі).

Другий змістовий блок носить назву «Індустріальний туризм на Криворіжжі» та складається із наступних тем:

- «Характеристика об'єктів індустріальної спадщини Криворіжжя для індустріального туризму»;
- «Характеристика діючих підприємств Кривого Рогу для індустріального туризму»;
- «Програма розвитку промислового туризму у Кривому Розі на 2016-2020 рр.»;
- «Характеристика екскурсій індустріальної тематики по Кривому Рогу»;
- «Характеристика турів індустріальної тематики до Кривого Рогу».

Програма другого змістового блоку присвячена вивченню особливостей розвитку індустріального туризму у місті Кривому Розі. Розглядаються передумови і ресурси для розвитку індустріального туризму, система екскурсій та турів в галузі індустріального туризму до Кривого Рогу, особливості об'єктів індустріальної спадщини та діючих промислових

Провівши детальний аналіз програми дисципліни «Індустріальний туризм», було розроблено два конспекти практичних занять та план-конспект до самостійного опрацювання теми.

Фрагмент конспекту практичного заняття №1

з дисципліни «Індустріальний туризм»

Змістовний блок «Індустріальний туризм на Криворіжжі»

Тема: Програма розвитку промислового туризму у Кривому Розі на 2021-2025 рр.

Мета:

Навчальна: формування ефективної структури управління розвитком промислового туризму в місті.

Розвивальна: розвинути абстрактне, логічне, творче мислення студентів, увагу, увагу, сприйняття.

Виховна: виховання екологічної, економічної культури, патріотизму.

Тип заняття: практичне заняття.

Форма: хакатон.

Методи та прийоми: бесіда, лекція, пояснення, демонстрація, моделювання, ілюстрація, мозковий штурм, дискусія, диспут.

Обладнання: аркуш паперу формату А1, фото- та відеоматеріали пояснювального характеру щодо Бурщицького відвалу, олівці, фломастери, ручки, аркуші формату А4.

Хід заняття

1. Організаційний етап.

2. Етап актуалізації опорних знань.

3. Мотиваційний етап.

4. Етап засвоєння знань, умінь та навичок.

Завдання №1

Завдання №2

Завдання №3

1) Студентам демонструються фото- та відеоматеріали Бурщитського відвалу, надається його схема та допустимі межі видозміни території. Студенти поділяються на дві групи та кожен починає перед попереднім інструктажем генерувати ідеї щодо можливих шляхів ревіталізації вказаної території. Час на даний етап – близько 10 хвилин.

2) Оголошуються усі пропозиції та обираються два найбільш цікавих та перспективних об'єкта шляхом голосування. Кожній із груп пропонується одна із обраних ідей. Далі студенти починають розробку власного проекту ревіталізації із дотриманням наступної схеми:

- Назва проекту
- Тип об'єкту
- Туристичне використання

- Контингент відвідувачів
 - Маркетингова стратегія (чому орієнтація саме на цю аудиторію, що необхідно для привертання уваги саме цього контингенту відвідувачів тощо)
 - Статті кошторису (підготовка території, встановлення базової інфраструктури, встановлення спеціальної інфраструктури, відведення площі під паркування, оренду тощо) та приблизний їх підрахунок
 - Статті прибутку від створення та функціонування проекту
 - Статті фінансування
 - Презентація (схема на А1 та словесна презентація).
- 3) Студенти презентують результати власних проєктів (тривалість по 5 хвилин на виступ).

5. Узагальнення і систематизація знань

6. Рефлексія

7. Домашнє завдання

Фрагмент конспекту практичного заняття №2

з дисципліни «Індустріальний туризм»

Змістовний блок «Індустріальний туризм на Криворіжжі»

Тема: Аналіз бази даних об'єктів індустріальної спадщини Кривого Рогу

Мета:

Навчальна: формування ефективної структури управління розвитком промислового туризму в місті.

Розвивальна: розвинути абстрактне, логічне, творче мислення студентів, уяву, увагу, сприйняття.

Виховна: виховання екологічної, економічної культури, патріотизму.

Тип заняття: практичне заняття.

Форма: аудиторне заняття.

Методи та прийоми: бесіда, лекція, пояснення, демонстрація, моделювання, ілюстрація, мозковий штурм, дискусія, диспут, заповнення таблиць, заповнення контурних карт.

Обладнання: методичні розробки, комп'ютер або будь-який інший пристрій для доступу в мережу Інтернет, контурні карти Кривого Рогу.

Хід заняття

1. Організаційний етап.
2. Етап актуалізації опорних знань.
3. Мотиваційний етап.
4. Етап засвоєння знань, умінь та навичок.

Завдання №1

За допомогою Інтернет-джерел, а також роздаткових матеріалів, визначити: які типи індустриальних об'єктів, придатних до використання у індустриальному туризмі наявні у місті Кривому Розі. Заповнити таблицю та нанести об'єкти на контурну карту. Зробити висновки.

Тип об'єкту	Приклади (3-5)	До якої сфери туристичної діяльності можливо залучити
Діючі індустриальні об'єкти		
Виведені із експлуатації індустриальні об'єкти		
Придатні до ревіталізації індустриальні об'єкти		

Завдання №2

Скласти коротку екскурсійну програму до об'єктів індустриальної спадщини Кривого Рогу за наступним порядком:

- зробити перелік екскурсійних об'єктів;

- вказати спосіб та час транспортування до кожного об'єкту екскурсійної групи;
- визначити час затрачений на відвідування одного об'єкту.

Завдання №3

Обрати один об'єкт індустриальної спадщини Кривого Рогу та запропонувати можливі варіанти його ревіталізації. Провести SWOT-аналіз даного об'єкту в контексті вже ревіталізованого.

5. Узагальнення і систематизація знань

6. Рефлексія

7. Домашнє завдання

Фрагмент конспекту самостійної роботи з дисципліни «Індустріальний туризм»

Змістовний блок «Індустріальний туризм на Криворіжжі»

Тема: Перспективи ревіталізації у Кривому Розі

Мета:

Навчальна: формування ефективної структури управління розвитком промислового туризму в місті.

Розвивальна: розвинути абстрактне, логічне, творче мислення студентів, уяву, увагу, сприйняття.

Виховна: виховання екологічної, економічної культури, патріотизму.

Тип заняття: практичне заняття.

Форма: аудиторне заняття.

Методи та прийоми: бесіда, лекція, пояснення, демонстрація, моделювання, ілюстрація, мозковий штурм, дискусія, диспут, заповнення таблиць, заповнення контурних карт.

Обладнання: методичні розробки, комп'ютер або будь-який інший пристрій для доступу в мережу Інтернет, контурні карти Кривого Рогу.

Хід роботи

- 1. Організаційний етап.**
- 2. Етап актуалізації опорних знань.**
- 3. Мотиваційний етап.**
- 4. Етап засвоєння знань, умінь та навичок.**

Завдання №1

За запропонованими та додатковими матеріалами опрацювати наступні питання:

1. Ревалоризація, ревіталізація, реновація. Зміст понять, їх характеристика та відмінності.
2. Світовий досвід ревіталізації на конкретних прикладах.
3. Індустріальна спадщина Кривого Рогу.
4. Ревіталізовані об'єкти Кривого Рогу.

Завдання №2

Розробити невеликий проект (об'ємом до 5 сторінок) ревіталізації обраного об'єкту Кривого Рогу за наступним планом:

- Назва, розміщення, ТГП обраного об'єкту;
- Короткі відомості щодо промислового використання об'єкту;
- Власне проект ревіталізації;
- Статті кошторису;
- Схема ревіталізованого об'єкту;
- Можливі варіанти проведення фестивалів, заходів, івентів;
- Впровадження в туристичну сферу;
- SWAT-аналіз;
- Висновки;
- Список використаної літератури.

- 5. Узагальнення і систематизація знань**
- 6. Рефлексія**
- 7. Домашнє завдання**

Проаналізувавши пояснювальну записку та зміст програми, а також розробивши три конспекти занять, можемо надати конкретні методичні рекомендації щодо впровадження матеріалів наукової роботи у програму дисципліни. Пропонуємо матеріали наших наукових надбань до розгляду під час вивчення другого змістового блоку дисципліни «Індустріальний туризм» у вигляді розгляду наступних питань:

Тема вивчення змістового блоку «Індустріальний туризм на Криворіжжі»	Запропоноване впровадження матеріалів нашого дослідження в навчальний курс
<p>«Характеристика об'єктів індустріальної спадщини Криворіжжя для індустріального туризму»</p>	<p>Характеристика об'єкту «Бурщицький відвал» в контексті придатного до ревіталізації об'єкту та максимально перспективного у контексті подальшого його туристичної експлуатації в якості унікальної та атрактивної туристичної дестинації. Віднесення об'єкту до окремої ланки класифікації туристичних об'єктів індустріального туризму як «ревіталізований старопромисловий об'єкт з оновленим статусом використання».</p>
<p>«Характеристика діючих підприємств Кривого Рогу для індустріального туризму»</p>	<p>Розгляд Бурщицького відвалу в контексті:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Відпрацьованого відвалу як елемента екскурсійної програми; - Після реалізації описаного вище проекту як місце фестивального та дозвілєвого об'єкту на місці старопромислового об'єкту.
<p>«Програма розвитку промислового туризму у Кривому Розі на 2021-</p>	<p>Включення процесу ревіталізації у програму та стратегію розвитку промислового туризму Кривого Рогу на період 2021-2025 рр. Включення</p>

2025 рр.»	творчого завдання з теми створення пропозицій ревіталізації придатних до того об'єктів (на основі матеріалів нашого дослідження) у практичну роботу з метою формування навичок створення нового туристичного продукту на базі закинутого старопромислового об'єкту, розробка маркетингової стратегії просування даного продукту, обрання основних статей кошторису та приблизний їх підрахунок, візуалізація запланованого проекту.
«Характеристика екскурсій індустріальної тематики по Кривому Рогу»	Опис вже існуючих та виокремлених індустріальних об'єктів туристичного значення та розгляд можливих перспектив їх подальшої ревіталізації.
«Характеристика турів індустріальної тематики до Кривого Рогу»	Включення перспективних до ревіталізаційного процесу об'єктів у можливі тури до Кривого Рогу. На прикладі Буршицького відвалу та створення на його базі тематичного парку «VIDVAL» – відвідування даного тематичного парку в програмі туру індустріальної тематики з можливим приуроченням до фестивалю міського значення на індустріальну тематику (на кшталт IndustrialWeek [40]).

Висновки до III розділу

Задля забезпечення Криворізького регіону компетентними фахівцями туристичного профілю, з 2014 року на базі Криворізького державного педагогічного університету було розпочато підготовку бакалаврів за напрямом підготовки «Туризм».

Найбільш доречним є впровадження матеріалів нашого дослідження до навчальної програми дисципліни «Індустріальний туризм».

У процесі дослідження створено два орієнтовних конспекти практичних занять та один конспект самостійної роботи, а також введено ряд методичних рекомендацій щодо включення матеріалів дослідження до кожної окремої теми другого змістового блоку «Індустріальний туризм на Криворіжжі»:

Із аналізу вищезазначеної програми навчальної дисципліни «Індустріальний туризм», нами було розроблено наступні методичні рекомендації:

- підвищити виховний вплив у сфері патріотичного, економічного, екологічного виховання студентів шляхом включення до програми більш глибоко дослідження ревіталізаційних процесів;
- використовуючи методи бесіди, дискусії, диспуту, відкритого виступу, конференції, проектування розвинути у студентів критичне та творче мислення, уяву;
- вивчення теми в структурі курсу дозволить сформувати в студентів здатність до пошуку нестандартних рішень, розробки економічних та маркетингових стратегій в рамках дисципліни;
- найбільш доречною формою до впровадження вивчення даної теми вважаємо практичні заняття, які включають репродуктивну, продуктивну, творчу діяльність студентів.

ВИСНОВКИ

Провівши ґрунтовне дослідження нами було зроблено наступні висновки:

1. Ревіталізація – це процес, спрямований на комплексну трансформацію депресивних індустріальних об'єктів та територій з метою їх функціонального переформатування задля покращення соціальних умов проживання населення. Ревіталізація є одним з елементів політики розвитку, що спрямований на запобігання процесам деградації урбанізованих районів, кризовим явищам, а також сприяє охороні національної спадщини, розвитку та якісним змінам, що відбуваються шляхом зростання суспільної і економічної активності, покращення середовища проживання із одночасним дотриманням принципів збалансованого розвитку.

2. Основними напрямками ревіталізації є top-down, що ініціюється владою, та bottom-up, що ініціюється громадою. До основних типів проектів ревіталізації належить: 1) створення закладів харчування; 2) створення закладів розміщення (як тимчасового, так і постійного); 3) створення освітнього та наукового простору; 4) створення об'єктів дозвілля та відпочинку (в тому числі і активного); 5) створення спортивних об'єктів; 6) створення ділових осередків; 7) поліфункціональні проекти (що поєднують усі або декілька із вищезазначених типів).

3. Завданнями ревіталізації є: соціалізація простору та створення умов для розвитку міст; покращення стану навколишнього середовища та створення креативних елементів інфраструктури; створення нового простору для дозвілля та відпочинку населення; підвищення туристичного та культурного потенціалу; стимулювання економічного розвитку; охорона індустріальної та архітектурної спадщини; залучення інвестицій тощо.

4. У розвинутих країнах світу ревіталізація розвивається доволі тривалий період і є одним із провідних шляхів інтенсивного розвитку інфраструктури дозвілля та створення креативного соціального простору.

5. Провідними світовими прикладами ревіталізації є: в Німеччині шахта «Цольферайн», розваг «WunderlandKalkar», ландшафтний парк «Дуйсбург-Норд», у Великобританії центр спадщини Ельсекара, Національний музей вугілля BigPit, у Франції кам'яновугільна шахта Деллуа, музейний комплекс «Лувр», в Росії Центр сучасного мистецтва Винзавод, готель Intercontinental Shanghai Wonderland в Китаї та ряд інших об'єктів по всьому світу.

6. Найкращими зразками ревіталізованих індустриальних об'єктів в Україні є: Арт-фонд «Ізоляція», «Арт-завод Платформа», «UNIT.City», «Мистецький Арсенал», Арт-завод «Механіка», !FESTrepublic, ReZavod тощо.

7. Специфіка ревіталізації в Україні полягає в: переважанні приватних інвестицій; переважанні проектів, спрямованих на створення офісних та торговельних центрів; недостатності проектів культурного формату особливо в традиційно промислових регіонах; здебільшого ревіталізації окремих будівель, а не комплексів; в порівнянні з європейськими країнами малому відсотку ревіталізованих об'єктів та незначному їх тематичному розгалуженні.

8. Кривий Ріг є одним із найпотужніших промислових центрів України та має велику кількість об'єктів індустриальної спадщини. У місті лише розпочалася робота щодо обговорення потенціалу різних промислових об'єктів до ревіталізації. Найкращі перспективи мають шахти «Артем 2», «Гігант-Глибока», «Побєда», «Вентиляційна-3», Бурщицький відвал, турбінний завод «Констар» тощо.

9. На даний момент найбільші перспективи при порівняно незначних капіталовкладеннях щодо ревіталізації має Бурщицький відвал, де можна створити індустриально-ландшафтний парк з широким спектром послуг та інфраструктурних компонентів.

10. Алгоритм ревіталізації Бурщицького відвалу наступний: на теоретико-підготовчому етапі розробляється концептуальна модель,

впроваджуються варіанти використання; на інвентаризаційному етапі уточнюються складові інфраструктури, проводиться кошторис за окремими статтями; на аналітичному етапі проводиться SWOT-аналіз, PEST-аналіз та додаткова аналітика; на організаційному етапі проводиться практична реалізація проекту; на інвестиційному етапі проводиться залучення додаткових інвестицій на розвиток ІЛП; на оптимізаційному етапі проводиться аналіз діяльності об'єкта та коригування стратегії розвитку; на промозаційному етапі відбувається розробка маркетингової стратегії подальшого просування об'єкту.

11. За результатами SWOT-аналізу та PEST-аналізу було визначено, що даний об'єкт має як недоліки, так і переваги у своєму територіальному положенні, що є чудовою базою для реалізації проекту. Якщо не зважати на епідеміологічну ситуацію в країні та витікаючі з цього карантинні обмеження, то даний проект є джерелом економічного, туристичного та дозвілєвого розвитку міста та, загалом, є досить рентабельним. Стримуючим фактором є майже повна відсутність підтримки влади у розвитку подібних муніципальних об'єктів та труднощі, пов'язані із пошуком інвесторів.

12. Стимулювання ревіталізації промислових об'єктів у Кривому Розі стимулює покращення іміджу міста, підвищить його туристичну привабливість, сприятиме залученню іноземних інвестицій, може стати одним з чинників формування індустріальної культури у місцевих мешканців, наблизить місто до європейських стандартів сфери обслуговування.

13. Задля підвищення рівня компетентності майбутніх спеціалістів, варто акцентувати увагу на вивчення процесу ревіталізації як складової розвитку індустріального туризму. Це доцільно здійснити при вивченні курсу «Індустріальний туризм» при підготовці фахівців спеціальності «Туризм».

14. Вивчення даної теми має на меті формування в студентів здатності до пошуку нестандартних рішень, розробки економічних та маркетингових

стратегій в рамках дисципліни; виховання економічної, екологічної культури, відчуття патріотизму; розвиток уяви, критичного та творчого мислення. Нами було створено два орієнтовних конспекти практичних занять та один конспект самостійної роботи, а також введено ряд методичних рекомендацій щодо включення матеріалів дослідження до кожної окремої теми другого змістового блоку «Індустріальний туризм на Криворіжжі». Під час даних занять досліджується поняття «ревіталізація», перспективи розвитку ревіталізаційних процесів у Кривому Розі, здійснюється розробка власного ревіталізаційного проекту. Найбільш доречною формою до впровадження вивчення даної теми вважаємо практичні заняття, які включають репродуктивну, продуктивну, творчу діяльність студентів.

Таким чином, мета та завдання дослідження виконані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеева Е. В. ревалоризация индустриального наследия в России и странах Западной Европы: подходы, объекты, ландшафты, акторы // Экономическая история. – 2017. – № 1. – С. 9–23.
2. Арт Завод Платформа. Офіційний сайт. URL: <https://artzavodplatforma.com/index.html>
3. Арт-завод «Механика. Иная Земля». URL: <https://internet-bilet.ua/hall/583/ar>
4. Арт-завод Механика. LetsBar. URL : <https://letsbar.com.ua/place/art-zavod-mehanika/>
5. Барабанов, А. А. Социально-культурные и семантические принципы ревитализации индустриального наследия / А. А. Барабанов // Эко-потенциал. — 2013. — № 3-4. — С. 237—248.
6. Бейдик О.О., Новикова В.І. Індустріальна спадщина: світовий та національний вимір // Індустріальна спадщина в культурі і ландшафті: Матеріали III Міжнародної наукової конференції (м. Кривий Ріг, 1-4 жовтня 2008 р.): у 2 ч. / редкол.: В.Л.Казаков (відп.ред.) та ін. Ч.1. Кривий Ріг: Видавничий дім, 2008. С. 24-29.
7. Блудша М. Жити і відпочивати на території промзони неможливо? Руйнуємо 6 міфів про колишні заводи. – 2019. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/02/19/zhiti-i-vidpochivati-na-teritoriyi-promzoni-nemozhливо-ruynuyemo-7-mifiv-pro-kolishni-zavodi/>
8. Броневицький А.П. Ревіталізація промислових будівель Києва International Scientific Journal “Internauka”. URL: <http://www.inter-nauka.com/>
9. В Одессе начинается ревитализация промышленных зон. АН BFS. 2019. URL : https://www.business-for-sale.com.ua/news/show_23052019_odessa_revitalizaciya_promyshlennyh_zon.html

10. Гайко Г. Гірнича спадщина та ревалоризація давніх підземних споруд/ Г. Гайко, В. Білецький// Історичні науки. Схід №1 – 2016. – С.: 40-44
11. Геолого-геофизическая модель Криворожско-Кременчугской шовной зоны Украинского щита / [Азаров Н.Я., Анциферов А.В., Шеремет Е.М. и др.]; под ред. Н. Я. Азарова. – К.: Наукова Думка, 2006. – 196 с.
12. Горб К.М. Географічна ідентифікація та систематизація національної спадщини України // Географія. Економіка. Екологія. Туризм: Регіональні студії. Збірник наукових праць / За ред. І.В. Смаля. – Ніжин: ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф", 2007. – С. 17-24.
13. Григораш А. Fabrika.space: Как заброшенный завод в Харькове превратили в коворкинг. Журнал большого города. Издание о городской культуре - самые интересные новости, люди, события и места Киева, Одессы и Львова. 2015. URL : <https://bzh.life/gorod/fabrika-space>
14. Дідик В. В. Планування міст [Текст] : навч. посіб. для студ. напряму "Будівництво" / В. В. Дідик, А. П. Павлів; Національний ун-т "Львівська політехніка". - Л.: Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2003. - 412 с.: іл. - Бібліогр.: с. 400-402.
15. Закон про затвердження Загальних вимог до продовження експлуатації енергоблоків АЕС у понадпроектний строк за результатами здійснення періодичної переоцінки безпеки: Закон України від 26.11.2004 р. №181
16. Запотоцький С. Ревіталізація ромислових об'єктів міста (на прикладі міста Івано-Франківська)/ С. Запотоцький// Часопис соціально-економічної географії. Випуск 21, 2016. – С.:102-106
17. История Томского завода. Томское Пиво. URL:<http://www.tomskbeer.ru/about/museum>
18. Історія ІЗОЛЯЦІЇ. IZOLYATSIA. Platform for Cultural Initiatives. URL: <https://izolyatsia.org/ua/foundation/history/>
19. Казаков В.Л. Системний підхід до розвитку індустріального туризму (на прикладі Кривого Рогу) // Збалансований розвиток туристичних

регіонів: національний і світовий досвід: зб. матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 25-26 квітня 2013 р.) – Львів: Ліга-Прес, 2013. – С. 218-220

20. Китай не прекращает шокировать! Подземный отель в карьере. URL : <https://itclip.com/video/TQjSkQGZkAQ/%>

21. Красный мост. Шукач. 2011. URL: <https://www.shukach.com/ru/node/439>

22. Кривбасстур - туристический центр Кривого Рога. Facebook. URL : <https://www.facebook.com/groups/1159974054043605/>

23. Культурно-розважальний центр AdrenalinCity. Офіційний сайт. URL : <http://adrenalin.lutsk.ua>

24. Мала гірнича енциклопедія : у 3 т. / за ред. В. С. Білецького. - Донецьк: Донбас, 2004.

25. Методика реставрации памятников архитектуры / Под ред. Е.В. Михаловского. – М.: Стройиздат, 1977. – С. 17, 18

26. Мещерякова О.М. Ревіталізація урбанізованих територій/ О.М. Мещерякова/Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2014.

27. Мистецький Арсенал. Історія створення. URL: <https://artarsenal.in.ua/uk/istoriya/>

28. Мистецький простір Lem Station. Афіша розваг Львова: культурно-просвітницькі організації. URL : <https://afisha.lviv.ua/society/mysteckyyu-prostir-lem-station>

29. Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник /Відпов. ред. М.М. Осетрін. – К., КНУБА, 2008. – Вип. 29. – 478 с.

30. Музей современного искусства «Гараж» — место, где встречаются люди, идеи и искусство, чтобы создавать историю. GARAGE. URL:<https://garagemca.org/ru/about>

31. Мультифункціональний комплекс Pivzavod. URL : <https://drozdov-partners.com/projects/pivzavod/>

32. Мустафін О. Справжня історія пізнього Нового часу/ О. Мустафін. – Фоліо, 2017. – 432 с.

33. Назарук М. Ревіталізація – крок до еколого-збалансованого розвитку міста Львова - Вісник Львівського університету. Серія географічна – 2016 р. - Випуск 50 - С. 271-276.

34. О галерее Art Craft Oil. Art Craft Oil. URL: <http://artcraftoil.com.ua>

35. Оживление города. URL : <http://expert.ru/expert/2016/06/ozhivlenie-goroda/>

36. Осипов О.Ф. Дослідження будівельно-технологічних характеристик існуючих будинків старої міської забудови / О.Ф. Осипов, І.Т. Гладун// Містобудування та територіальне планування: наук.-техн. збір. – К.: КНУБА, 2010. – Вип. 38. – С. 279-284.

37. Осипов О.Ф. Система обґрунтування та вибору організаційно-технологічних рішень реконструкції будівель: автореф. дис. ... д-ра техн. наук: спец. 05.23.08 «Технологія та організація промислового та цивільного будівництва» / О. Ф. Осипов. – К., 2015. – 44 с.

38. Осиченко Г. О. Методичні основи реконструкції композиційних структур історичних міст (на прикладі міст Центральної України) / Г. О. Осиченко / Автореферат дисертації канд. архітектури. – Харків, 2006. – 24 с.

39. Платформа арт-завод. FunTime. URL : <https://funtime.kiev.ua/ivent-ploshchadki/platforma-art-zavod>

40. Пленэр на копре и зона отчуждения: Кривой Рог зовет на Industrial Fest. Мультимедийная платформа иновещания Украины. 2020. URL: <https://www.ukrinform.ru/rubric-tourism/2772520-plener-na-kopre-i-zona-otcuzdenia-krivoj-rog-zovet-na-industrial-fest.html>

41. Попова О.А. Основные требования к лофт-жилью и преимущества промышленных зданий в условиях их реорганизации // Вестник БГТУ им. В.Г. Шухова. – 2013. - № 4.

42. Привид “Позитрона” – що чекає на колишній завод/ Репортер – 2018. URL : <http://report.if.ua/groshi/pryvud-pozytrona-shcho-chekaeye-na-kolyshnij-zavod-foto/>

43. Програма навчальної дисципліни «Індустріальний туризм» підготовки «бакалавр» спеціальність 242 туризм факультет географії, туризму та історії/КДПУ; [розр. Казаков В.Л., рец. Любіцева О.О., Пацюк В.С.]. – Кривий Ріг – 20 с.

44. Промприлад. Реновація. Офіційний сайт. URL : <https://promprylad.ua/ua/>

45. Ревіталізація фабрики повидла у Львові: проект Urban кураторів. Mistosite — українська урбанистическая платформа. Проект аналітичного центру CEDOS. URL : <https://mistosite.org.ua/ru/articles/revitalizatsiia-fabryku-povyidla-u-lvovi-proekt-urban-kuratoriv>

46. Рекомендації із збереження і сучасної ролі історичних ансамблів // Охорона культурної спадщини: Зб. міжнар. документів. – К.: АРТЕК, 2002. – С. 42–53

47. Ремешило-Рибчинська О.І. Актуальність ревалоризації архітектурних ансамблів та збереження їхнього образу в історичному ландшафті України/ О.І. Ремешило-Рибчинська / Національний університет “Львівська політехніка”, кафедра дизайну та основ архітектури, 2011. – С. 228-233.

48. Романська О. Привид «Позитрона» - що чекає на колишній завод. Репортер. 2018. URL : <http://report.if.ua/groshi/pryvud-pozytrona-shcho-chekae-na-kolyshnij-zavod-foto/>

49. Северский трубный завод: о предприятии. ТМК СТЗ. URL: https://stz.tmk-group.ru/sever_about

50. Три примера удачной реновации зданий в Киеве: Арсенал, Roshen и резиновая фабрика. BZH.life. URL: https://bzh.life/mesta-i-veshi/tri-primera-udachnoj-renovaczii-zdanij-v-kieve-arsenal-roshen-i-rezinovaya-fabrika?utm_source=facebook&utm_medium=post&utm_campaign=udp

51. Центр современного искусства Винзавод. История. Винзавод. Центр современного искусства. 2020. URL: <http://www.winzavod.ru/about/>

52. Шутка І. Другий шанс. Як і навіщо міста ревіталізують занедбані об'єкти. Куфер. 2019. URL : <https://kufer.media/misto/drugyj-shans-yak-i-navishho-mista-revitalizovuyut-zanedbani-ob-yekty/>

53. Экспортировать Львов. 34 travel. Рубрика: урбан. 2019. URL : <https://34travel.me/post/eksportirovat-lvov>

54. Этажи: история продолжается с тобой. Лофт-проект «ЭТАЖИ». URL: <https://www.loftprojectetagi.ru/about/obshchaya-informatsiya/>

55. Якою буде фабрика повидла у Львові. Оновлена візуалізація. Твоє місто. 2019. URL : http://tvoemisto.tv/news/yakoyu_bude_fabryka_povyidla_u_lvovi_pislya_rekonstruktsii_onovlena_vizualizatsiya_104884.html

56. !FESTrepublic. Офіційний сайт. URL : <https://www.fest.lviv.ua/uk/projects/festrepublic/>

57. About Wonderland Kalkar/ Official page of Wonderland Kalkar. URL: <https://www.wunderlandkalkar.eu/en/about-wunderland-kalkar>

58. Big Pit National Coal Museum. URL: <https://museum.wales/bigpit/>

59. Borowska M., Kozłowski S., Rewitalizacja historycznego centrum Łęczycy, [w:] Studia KPZKPAN. Przestrzeń publiczna małych miast, Heffner K., Marszał T. (red.); Warszawa, 2012.

60. Centrum staromiejskie w Żarach; problemy, metody i strategii rewitalizacji, Słubice 2004, s. 6.

61. Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ) GmbH. Podręcznik rewitalizacji [Текст] : Zasady, procedury i metody działania , współczesnych procesów rewitalizacji / GTZ Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit przy współpracy Institut für Wohnen und Umwelt Darmstadt. – Warszawa. : Wyd-wo Urzędu Mieszkalnictwa i Rozwoju Miast oraz GTZ, Mefisto Editions, 2003. – 173 s. - ISBN: 83-912878-1-5

62. European Route of Industrial Heritage. URL : <https://www.erih.net/>

63. Fairmont Grand Hotel Kyiv. Офіційний сайт. URL : <https://www.fairmont-ru.com/kyiv/>

64. Fairmont на Подоле: самая просторная гостиница в Киеве. URL: <https://afisha.tochka.net/12386-novyuy-otel-fairmont-na-podole-otkrylas-samaya-prostornaya-gostinitsa-v-kieve-foto-video/>
65. Ghirardelli Squart. History. URL : <https://www.ghirardellisq.com/history>
66. Herzlich willkommen im Westfälischen Landesmuseum für Industriekultur. LWL-Industriemuseum. URL: <https://www.lwl-industriemuseum.de/de/>
67. Museo ABC. The museum. URL: <https://museo.abc.es/museum?lang=en>
68. Museu Agbar de les Aigües. URL: <https://www.fundacioagbar.org/ca/museu/>
69. Revitalize. Vocabulary.com Dictionary. URL : <https://www.vocabulary.com/dictionary/revitalize>
70. Staatliches. Textil- und Industriemuseum. Augsburg. URL : <http://www.timbayern.de>
71. The Heineken Experience and more... The story of the world's most famous beer. URL : <https://www.heineken.com/global/en/agegateway?returnurl=%2fglobal%2fen%2four-story%2fthe-experience>
72. The re-Opening of Barnsley Museums. Elsecar Heritage Centre. URL: <http://www.elsecar-heritage.com>
73. Thinking global and act local. ZOLLERN. URL: <https://www.zollern.com/ru/o-kompanii/zollern-v-mire.html>
74. Urban CAD. Офіційний сайт. URL : <https://urbanplatform.ks.ua/cad/>
75. Urban-Cad – арт-пространство, где комфортно каждому херсонцу, и не только. Любимый Херсон. 2018. URL : <http://favoritekherson.co/2018/07/25/urban-sad-art-prostranstvo-gde-komfortno-kazhdomu-hersoncu-i-ne-tolko-/>

76. Vom Lehm zum Ziegel. Ziegelei Lage. URL: <https://ziegelei-lage.lwl.org/de/>

77. World Heritage List. Official page UNESCO. URL : <http://whc.unesco.org/en/list/>

78. Zollverein Coal Mine Industrial Complex in Essen. URL: <https://whc.unesco.org/en/list/975>

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз авторських підходів щодо визначення поняття «ревіталізація»

<i>Автор</i>	<i>Визначення</i>
Тлумачний словник [7]	Ревіталізація – процес повернення чого-небудь до життя, надання йому «нового життя».
Скальські Криштоф [2]	Ревіталізація – це сукупність технічних заходів – таких як реновація – із програмами економічного оздоровлення та діями для вирішення соціальних проблем, що виникають у цих сферах: безробіття, злочинність, демографічний дисбаланс.
Біллерт Андреас [3]	Ревіталізація – це комплексний процес оновлення урбанізованої території, простір, функції та сутність якої зазнали процес структурної деградації, спричинивши кризу, запобігаючи або значною мірою перешкоджаючи належному економічному та соціальному розвитку цієї території, а також сталому розвитку всього міста.
Ремешило-Рибчинська О.І. [28]	Ревалоризація архітектурного ансамблю, спрямована не тільки на відновлення форми і структури пам'ятки, цілого просторового каркасу, в якому існують об'єкти охорони, але збереження і виявлення їхнього історичного архітектурно-мистецького образу під час проведення комплексу архітектурно-технічних та містобудівних заходів, спрямованих на відновлення культурних і функціональних якостей історичних споруд конкретного такого містобудівного утворення та розвитку в них нових суспільних функцій.
Назарук М. [4]	Ревіталізація (від лат. Re... – відновлення та vita – життя, дослівно: повернення життя) – поняття, яке характеризує процеси оживлення, відтворення, пожвавлення і відновлення міського простору.
Попова О.А. [5]	В урбаністиці поняття «ревіталізація» означає відновлення

	міського середовища, при якому воно стає більш придатним для проживання.
Осипов О.Ф. [23-24]	Ревіталізація – це цілеспрямоване і комплексне оздоровлення навколишнього середовища, що забезпечує кардинальнее поліпшення умов життя міського і сільського населення.
Броневицький А. [5]	Ревіталізація (revitalization) в перекладі із англійської мови означає «повернення до життя». Суть процесу відповідна – надихнути нове життя в занедбані та нераціонально використовувані промислові території або окремі об'єкти, шляхом виконання будівельних, технологічних, проектних та інших робіт з метою створити принципово новий та функціонально інший об'єкт.
Барабанов А. [6]	Ревіталізація (від лат. Re ... – відновлення і vita – життя, дослівно: повернення життя) в контексті урбаністики позначає процес відтворення і пожвавлення міського простору. Основний принцип ревіталізації полягає в розкритті нових можливостей старих територій і будівель. В процесі ревіталізації використовується комплексний підхід з метою збереження самобутності, автентичності, ідентичності і історичних ресурсів міського середовища.
Осетрін М. [19]	Ревіталізація – це процес, спрямований на використання рекреаційного потенціалу закинутих промислових або техногенно-обтяжених територій
Дідик В.В. [14]	Ревіталізація – це комплекс заходів, спрямованих на підвищення функціональної значущості архітектурного ансамблю (комплексу), фрагмента історичного архітектурного середовища шляхом відтворення втрачених ними громадських функцій або надання їм нових, що не порушують історичний вигляд будинків та їх оточення

Об'єкти світової індустріальної спадщини
(систематизовано автором)

<i>Країна</i>	<i>№</i>	<i>Об'єкт</i>	<i>Рік входження до списку ЮНЕСКО</i>
Австрія	1	Залізниця Земмеринг	1998
Бельгія	2	Чотири суднопідйомники на каналі Дю-Сантр (Ля-Лув'єр та Ле-Рейкс, провінція Ено)	1998
	3	Неолітичні копальні кременю в Сп'єнні	2000
	4	Музейний комплекс видавництва та типографії Плантен-Моретюс (Антверпен)	2005
	5	Найбільші вугільні шахти Валлонії, включно Гран-Орню та Буа-дю-Люк	2012
Болівія	6	Гірничозаводське місто Потосі	1987
Велика Британія та Північна Ірландія	7	Айрон-Брідж	1986
Велика Британія та Північна Ірландія	8	Гірничопромисловий ландшафт Бленавон	2000
	9	Фабрики в долині річки Дервент	2001
	10	Фабричне селище Нью-Ланарк	2001
	11	Фабричне селище Солтейр	2001
	12	Гірничопромисловий ландшафт Корнуолла та Західного Девонширу	2006
	13	Акведук Понткісілте	2009
Індія	14	Гірські залізниці Індії	1999, 2005
	15	Вокзал Чхатрапаті-Шиваджі, колишній Вікторія-Термінус (місто Мумбай)	2004
Індонезія	16	Спадщина видобутку вугілля Омбілін в Савалунто	2019
Іспанія	17	Район давнього золотовидобутку Лас-Медулас	1997
	18	Біскайський міст-транспортер (околиці міста Більбао)	2006
Італія	19	Фабричне селище Креспід'Адда	1995
	20	Івреа – промислове місто ХХ сторіччя	2018
Колумбія	21	Порт, укріплення та пам'ятки міста Картахена	1984
Мексика	22	Гірниче місто Гуанахуато з прилеглими рудниками	1988
	23	Ландшафт плантацій агави та старовинні підприємства з виготовлення текіли	2006
Нідерланди	24	Вітряні млини у районі Кіндердейк-Елсхаут	1997
	25	Парова насосна станція Вауда	1998
	26	Фабрика Ван Нелле у Роттердамі	2014

Німеччина	27	Старовинні рудники Раммельсберг та історичне місто Гослар	1992
	28	Залізорудний завод у місті Фьольклінген	1994
	29	Стара вугільна шахта Цольферайн у місті Ессен	2001
	30	Фабрика Фагус в м. Альфельд	2011
	31	Гірничодобувний район Ерцгебірзе (разом з Чехією)	2012
Норвегія	32	Брюгген, старовинна верф у Бергені	1979
	33	Гірничопромислове місто Рьорус	1980
	34	Індустріальна зона Рьюкан-Нутодден	2015
Польща	35	Королівські соляні шахти у Величці та Бохні	1978
	36	Свинцеві, срібні та цинкові шахти в Тарнавські Гури та його гідравлічна підземна система управління	2017
	37	Кшеменки – район видобутку полосатого кремнію	2019
Словаччина	38	Гірниче місто БанськаШтявниця	1993
Уругвай	39	Індустріальний ландшафт Фрай-Бентос	2015
Фінляндія	40	Деревопереробна фабрика у Верлі	1996
Франція	41	Королівський соляний завод в Арк-е-Сенан	1982
	42	Кам'ягновугільний басейн в регіоні Нор-Па-де-Кале	2012
Чехія	43	Місто й рудники Кутна Гора	1995
	44	Гірничодобувний район Ерцгебірзе (разом з Німеччиною)	2012
Чилі	45	Виробництва селітри Хамберстон і Санта-Лаура	2005
	46	Шахтарське місто Сьюелл	2006
Швеція	47	Залізобробний завод Енгельсберг	1993
	48	Військово-морський порт Карлскруна	1998
	49	Гірничопромисловий район Велика Мідна гора, місто Фалун	2001
	50	Радіостанція Варберг	2004
Японія	51	Срібні копальні ІваміГінзан	2007
	52	Шовкоткацька фабрика Томіока	2014
	53	Об'єкти промислової революції періоду Мейдзі: металургія, суднобудування та вугільна промисловість	2015

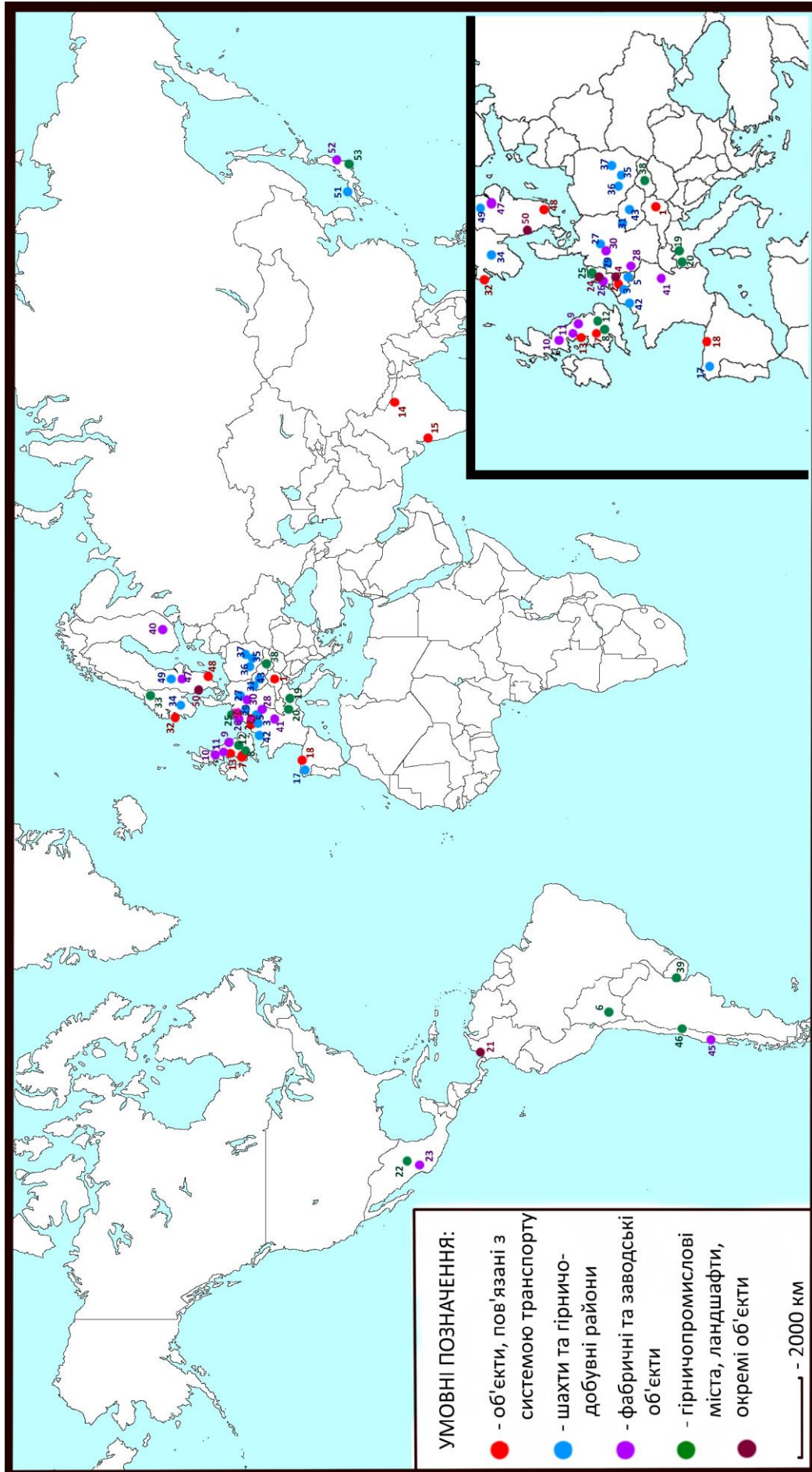

Рис В.1. Карта ревіталізованих об'єктів, включених до світової індустриальної спадщини ЮНЕСКО (розроблено автором)

- ✓ Кожна цифра відображає порядковий номер позначеного об'єкту таблиці «Об'єкти світової індустриальної спадщини» у додатку Б.

**Напрями проектів ревіталізації
(систематизовано автором)**

Напрямок проекту	Приклади в світі	Приклади в Україні
Створення закладів харчування	Ресторан на башні BoltTower в м. Острава (Чехія)	Мегамаркет – Петрівка (Київ)
Створення закладів постійного розміщення	Житлові квартали м. Острава (Чехія), Лілль (Франція), Лодзь (Польща)	Loft House Podol (Київ)
Створення закладів тимчасового розміщення	Готель Intercontinental Shanghai Wonderland (Шанхай, Китай), Big City Hostel (Польща)	Fairmont Grand Hotel Kyiv (Київ)
Створення інноваційних музеїв та виставкових зал	Музей сучасного мистецтва у м. Рубе (Франція), музей ABS в Мадриді (Іспанія), Виставкова зала Централє Монтемартіні на місці однойменної електростанції у Римі (Італія)	«Мистецький Арсенал» (Київ), Art Craft Oil (Кривий Ріг)
Створення культурного простору	Гавань Kunststad в Амстердамі (Нідерланди), культурна Фабрика Полімер в Таллінні (Естонія), “Sarnufabrik” у Ризі (Латвія), Фабрика Тшчініу Варшаві (Польща), Концертний зал «Гонг» (Чехія)	Арт-за завод «Платформа» (Київ), Арт-за завод «Механіка» (Харків)
Створення освітнього та наукового простору	Heineken Experience (Нідерланди)	Арт-фонд «Ізоляція» (Донецьк), «Промприлад. Реновація» (Івано-Франківськ)
Створення об'єктів дозвілля та відпочинку (в тому числі і активного)	Парк розваг «Wunderland Kalkar» у м. Калькар, ландшафтний парк «Дуйсбург-Норд» (Німеччина)	Променада-центр (Київ)
Створення спортивних об'єктів	«Альте Фабрік» (Німеччина), Спортивний комплекс міста Рубе (Франція)	Skalodrom (Кривий Ріг)
Створення торговельних осередків	Торговий комплекс «Мануфактура» у Лодзі (Польща)	«ГородОК»
Створення ділових осередків	бізнес-центр «MONOPOLIS» (Лодзь, Польща)	UNIT.City (Харків), «Бізнес Сіті» (Житомир)
Поліфункціональні проекти	Шахта «Цольферайн» (Німеччина),	«Адреналін» (Луцьк)

Додаток Д

**Ревіталізовані об'єкти Києва
(дані систематизовано А.П. Броневицьким [5])**

Таблиця Д.1. Ревіталізовані об'єкти офісно-ділового призначення

№	Назва Бізнес/Офісного центру	Попередній об'єкт	Рік ревіталізації	Площа, м. кв.
1	«Артем»	Приміщення їдальні заводу «Артем»	1997	10000
2	«Ост-Вест Експрес»	Промислово-складські території	1999	4 000
3	«Valmi» (АВТ-Баварія)	Завод «ТОМАК»	2001	6 600
4	«Форум»	Взуттєва фабрика	2002	29 500
5	«Бізнес Сіті»	Іграшкова Фабрика	2003	3500
6	«Торус»	Будівля дріжджового заводу	2004	6 200
7	«Cubic-Center»	Завод «автоматики ім. Петровського»	2005	10 800
8	«Ренесанс»	Книжкова фабрика	2005	17 100
9	«Horizon Park»	Електростальний завод важкого машинобудування	2006	42 160
10	«Вежа №5»	Промислово - складські приміщення	2006	2000
11	«Рилєєва, 10А»	Фабрика логарифмічних лінійок	2006	15 100
12	«Веста»	Виробничо-складські території	2007	20 000
13	«Сенатор»	Виробничо-складські території	2007	13 000
14	«Маяк-Вестдом»	Завод «Маяк»	2007	18 000
15	«Форум Парк Плаза»	Взуттєва фабрика	2010	32000
16	«Глибочицька 28»	Швейний цех	2010	6 000
17	«Форум-Сателіт»	Спеціальне конструкторське бюро реле та автоматики	2010	21 000
18	«Ріальто»	Завод Генератор	2011	18000
19	«Якутська - 8»	Завод металоконструкцій	2012	10 530
20	«Forum Victoria Park»	Будівля транспортної інфраструктури	2012	23 000
21	«Іллінський»	Швейна фабрика Лістівка	2013	48000
22	«Лагода»	Меблева фабрика Лагода	2014	18 000
23	«Гранд степ»	Київський завод зварювального обладнання	2014	13000
24	«Фрунзе 69-71»	Експериментальний механічний завод	2016	12000

Таблиця Д.2. Ревіталізовані об'єкти житлово-готельного призначення

№	Назва	Попередній об'єкт	Рік ревіталізації	Площа, м. кв.
1	«Fairmont Grand Hotel Kyiv»	Склади підприємства «Київмлин» та корпусу «Національної парламентської бібліотеки»	2012	47518
2	«Альфавіто Готель Київ»	Корпус №22 заводу «Радар»	2012	13 980
3	«Loft House Podol»	Деревооброблюючий завод ПАТ «ДОК-3»	2016	4100

Таблиця Д.3. Ревіталізовані об'єкти торговельно-розважального призначення

№	Назва ТК/ТРК	Попередній об'єкт	Рік ревіталізації	Площа, м. кв.
1	«Караван»	Промислово-складські території	2003	58000
2	«ГородОК! »	Київський експериментальний механічний завод «ЗВАРКА»	2003	12000
3	«Мегамаркет - Петрівка»	Промислово-складські території	2003	8000
4	«Мегамаркет на Горького»	«Київський завод металовиробів ім. Письменного»	2003	8000
5	«Променада-центр»	Промислово-складські території	2003	42000
6	«Макрос»	Промислові території військового призначення	2004	16000
7	«Аркадія»	Редукторний завод	2006	47 000
8	«Большевик»	Машинобудівний завод «Більшовик»	2006	70000
9	«Материк (Аркадія) »	Редукторний завод	2008	17000
10	«Ашан - променада»	Київський завод «Електронмаш»	2009	63000

Таблиця Д.4. Ревіталізовані об'єкти культурно-мистецького призначення

№	Назва об'єкту	Попередній об'єкт	Рік ревіталізації	Площа, м. кв.
1	Арт-галерея «Цех»	«Експериментальний механічний завод»	2005	300
2	«Мистецький арсенал»	Складські приміщення збройного заводу	2006	50000
3	«Артпричал»	Будівля інфраструктури мостового переходу	2012	400
4	Арт простір «G 13»	«Київський склотарний завод»	2014	1 500
5	Арт-центр «Closer»	Стрічкоткацька фабрика	2014	500
6	«Платформа арт-завод»	«Дарницький шовковий комбінат»	2014	65000
7	«Port creative hub»	Складські приміщення «Українського річкового порту»	2015	200
8	Арт простір - «Башня»	Складські приміщення НТУУ КПІ	2015	200

Фото кращих зразків ревіталізації промислових підприємств в Україні

Рис. Е. 1. Арт-завод «Платформа» у Києві [39]

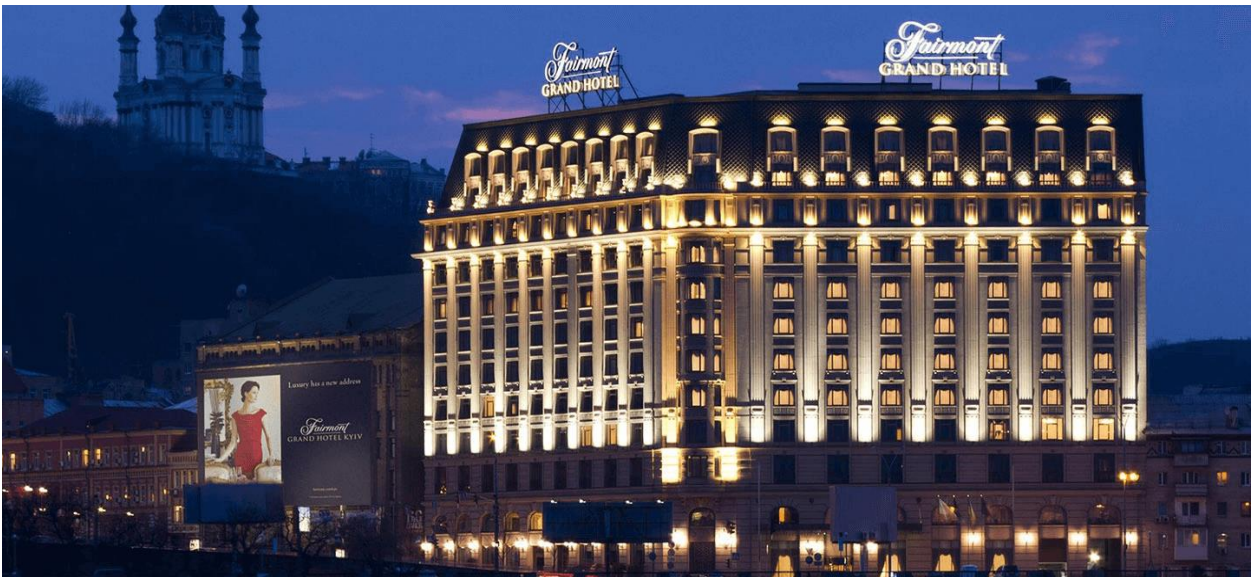

Рис. Е. 2. Готель «FairmontGrandHotelKyiv» у Києві [63]

Рис. Е. 3. Арт-завод «Механіка» у Харкові [4]

Рис. Е. 4. «!FESTREPUBLIC» у Львові [56]

Рис. Е. 5. Завод «Позитрон» у Івано-Франковську [48]

Рис. Е. 6. Арт-простір «Urban CAD» у Херсоні [74]

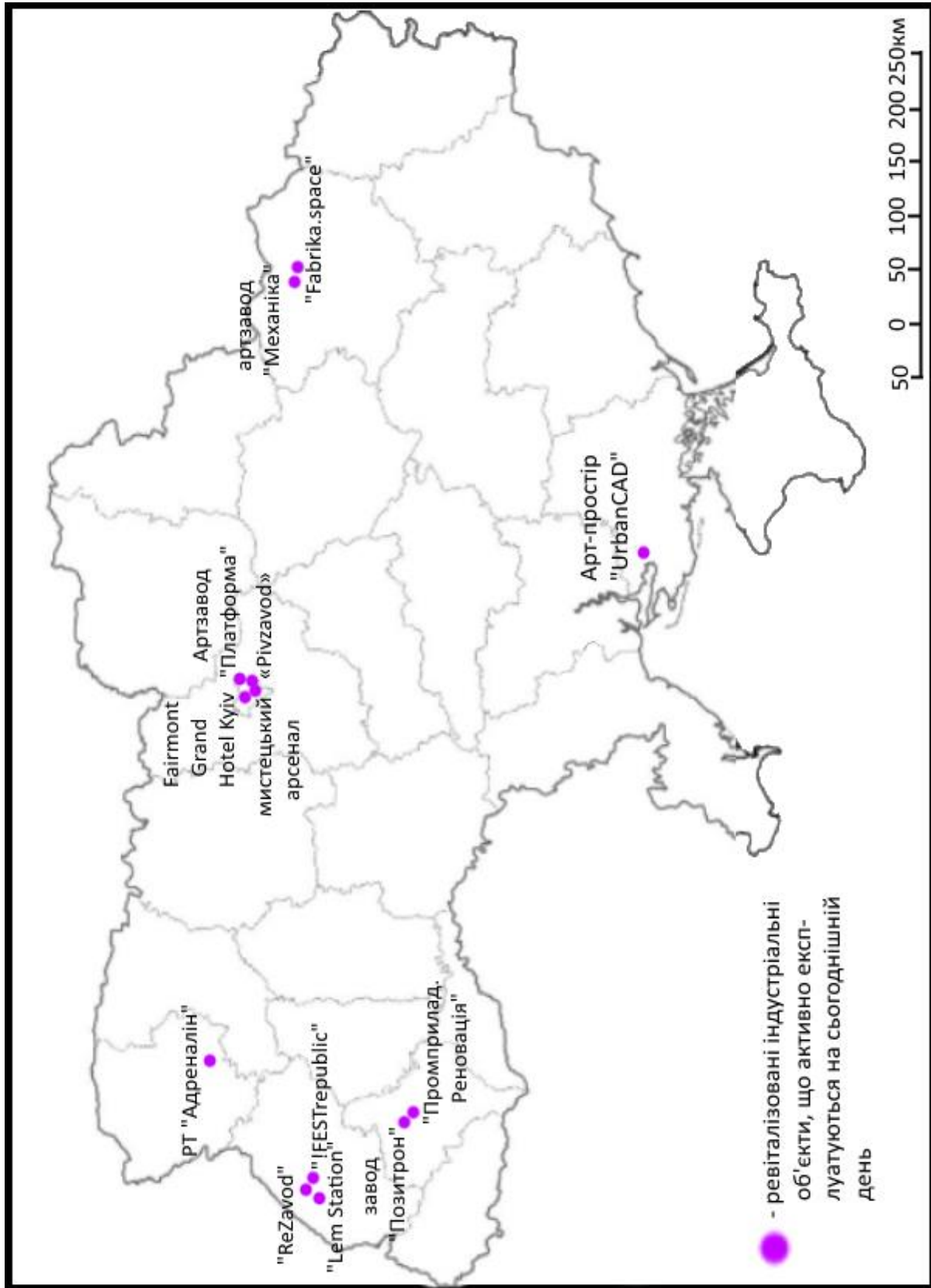

Рис. Ж 1. Розташування кращих зразків ревіталізованих промислових об'єктів в Україні (позначено автотропом)

**Фото об'єктів, що мають найбільші перспективи для ревіталізації в
Кривому Розі**

Рис.3.1. Затоплений Октябрський гранітний кар'єр

Рис. 3. 2. Будівля не функціонуючої шахти «Артем-2»

Рис. 3.3. Закинута будівля шахти «Вентиляційна-3»

Рис. 3.4. Закинута будівля рудоуправління ім. Леніна

Рис. 3.5. Панорама з Бурцицького відвалу

Рис. 3.6. Бурцицький відвал

Рис. 3.7. Будівлі закинутого заводу Констар у м. Кривий Ріг

Рис. 3. 8. Копер шахти «Гігант-Глибока»

Витяг із проекту Громадського бюджету «Створення зони відпочинку на затопленому гранітному кар'єрі на мікрорайоні 7 Зарічний»

Проблема

У Покровському районі, між мікрорайоном 7-й Зарічний та селищем Бажаново в результаті завершення добичі граніту та припинення відкачування ґрунтових та поверхневих вод утворилося техногенне озеро.

Це місце стало популярним місцем для відпочинку (в жаркі літні дні це місце відвідує щодня 500-1000 осіб), пікніків мешканців, проте відсутність організованої зони відпочинку з відповідними елементами благоустрою на території цього затопленого кар'єру, призводить до того, що відвідувачі наражають себе на небезпеку, через відсутність вивозу побутового сміття, яке залишають безвідповідальні відвідувачі, безпечних підходів та під'їздів до водойми, місць для переодягання тощо

Мета проєкту

Створити зону відпочинку для мешканців та гостей міста Кривого Рогу, а саме на території гранітного затопленого кар'єру на 7 Зарічному, яка стане привабливою туристичною локацією міста

Очікувані результати

Після реалізації даного проєкту мешканці міста будуть мати облаштовану зону відпочинку та гарну туристичну локацію для гостей міста.

План заходів з реалізації проєкту

1. Очищення території гранітного затопленого кар'єру на 7 Зарічному
2. Створення зони для сімейного відпочинку (місця для відпочинку: столи, лави, урни, пантон)
3. Облаштування підходу до зони відпочинку (влаштування тротуарних доріжок, лав)
4. Облаштування підходу до берегової частини прибережної лінії

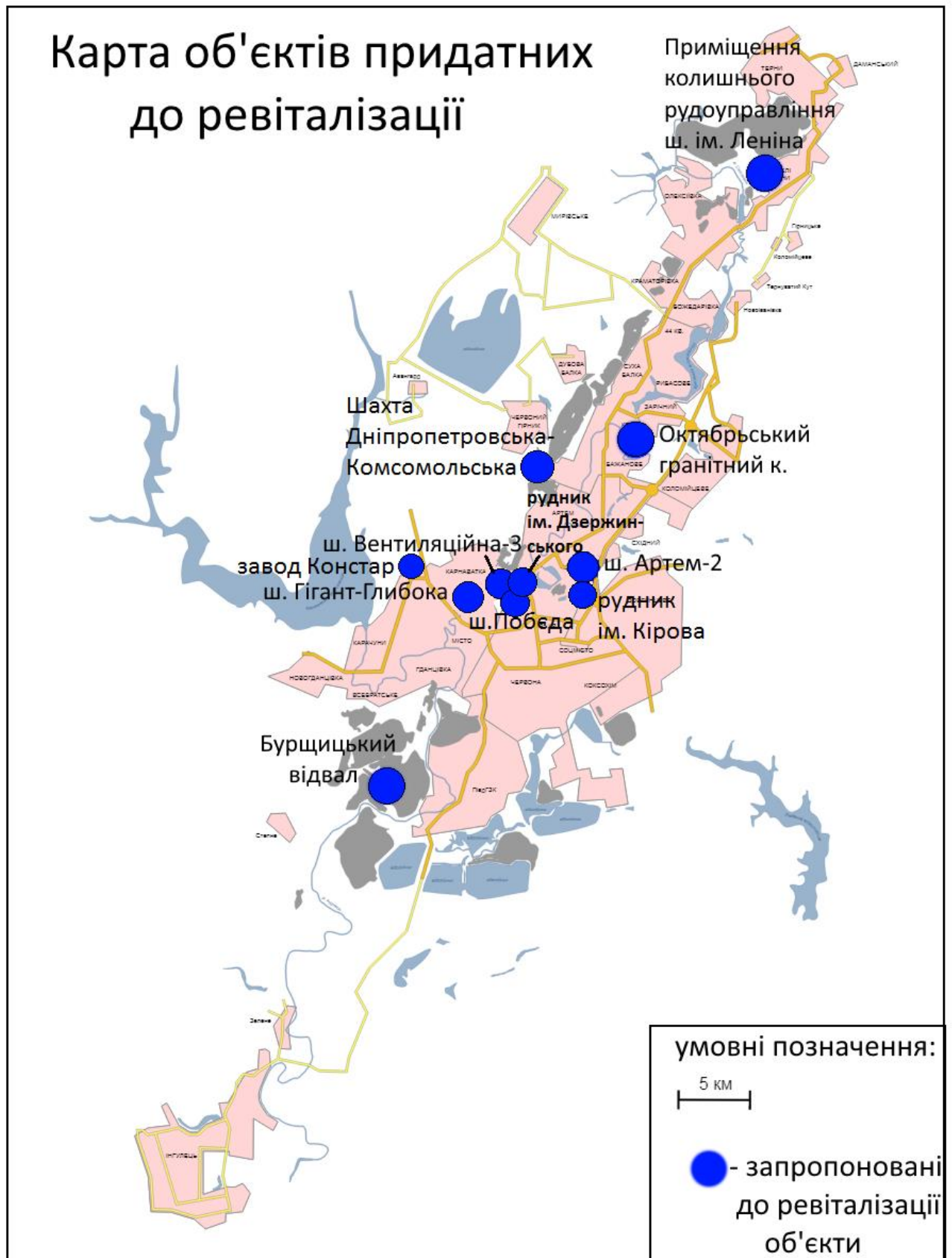

Рис. Л. 1. Карта об'єктів придатних до ревіталізації у Кривому Розі (розроблено автором)

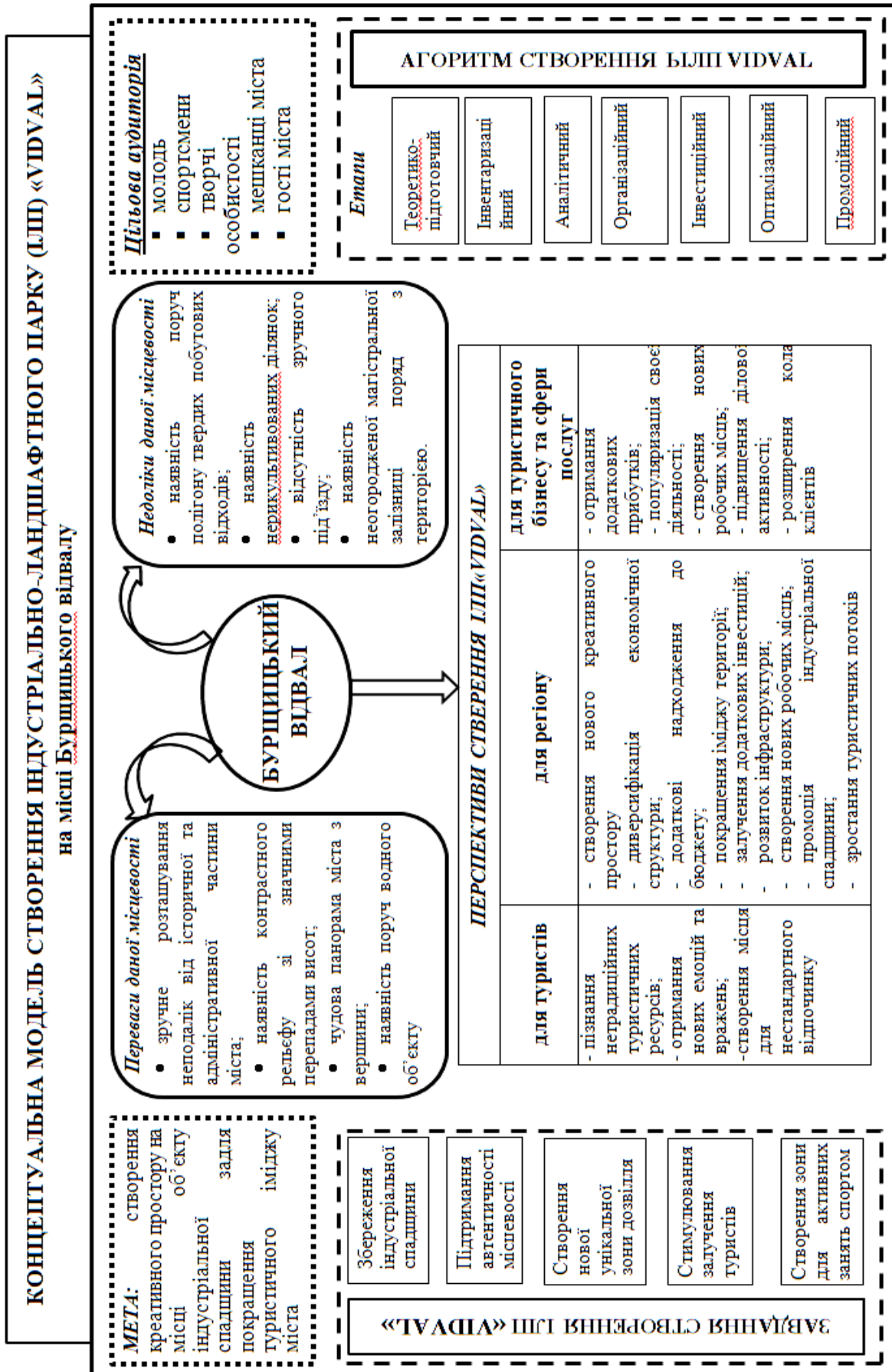

Рис. М 1. Концептуальна модель створення ІЛП «VIDVAL» (розроблено автором)

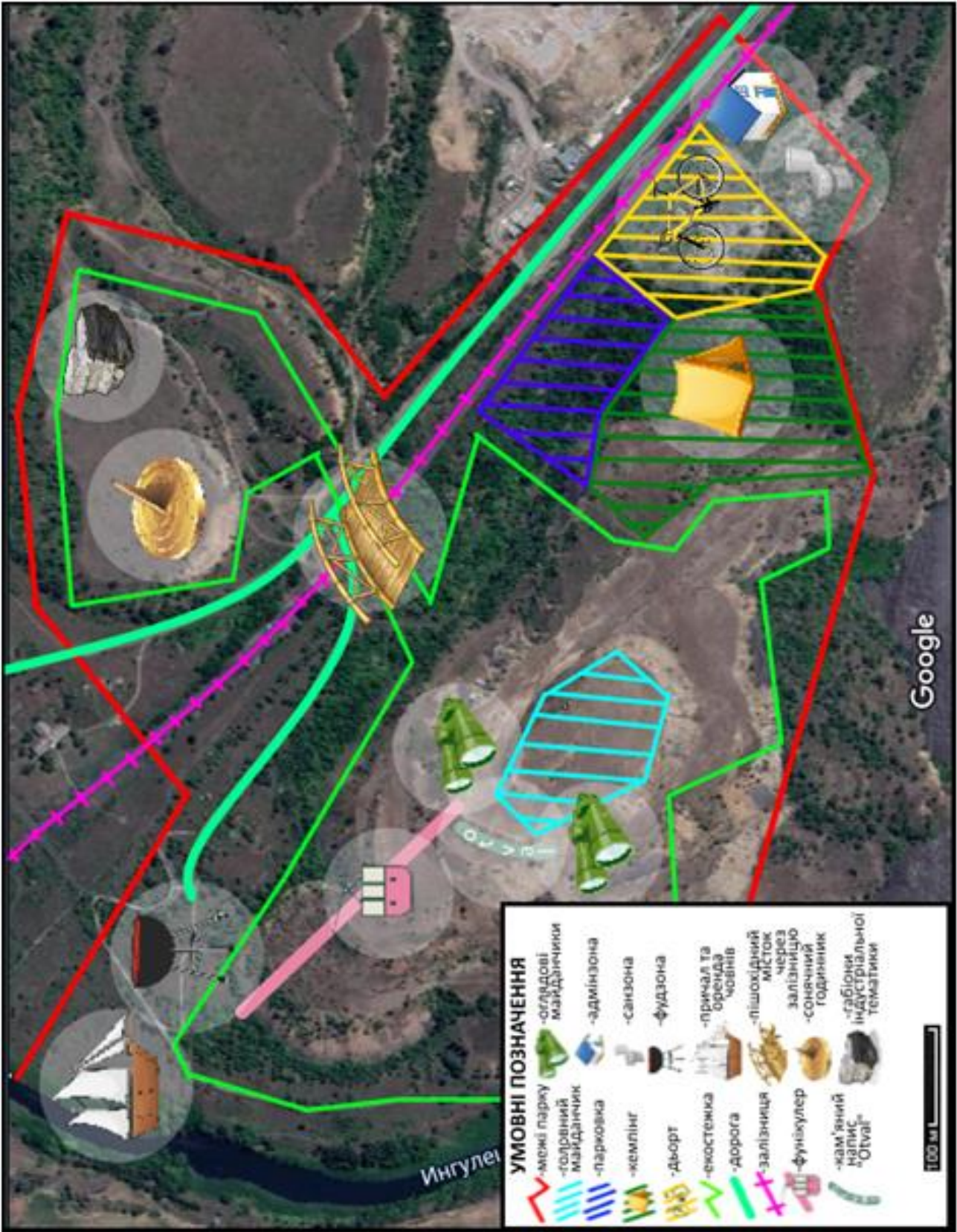

Рис. Н 1. Схема проекту ІЛШ «VIDVAL» нв Буршчівському відвалі(розроблено автором)

Рис. О. 1. Напис на схилі Бурщицького відвалу «VIDVAL»
(розроблено автором)

Рис. О. 2. Схема розміщення фунікулера на схилі Бурщицького відвалу
(розроблено автором)

Рис. О. 3. Схема розміщення пішохідного мосту через залізницю
(розроблено автором)

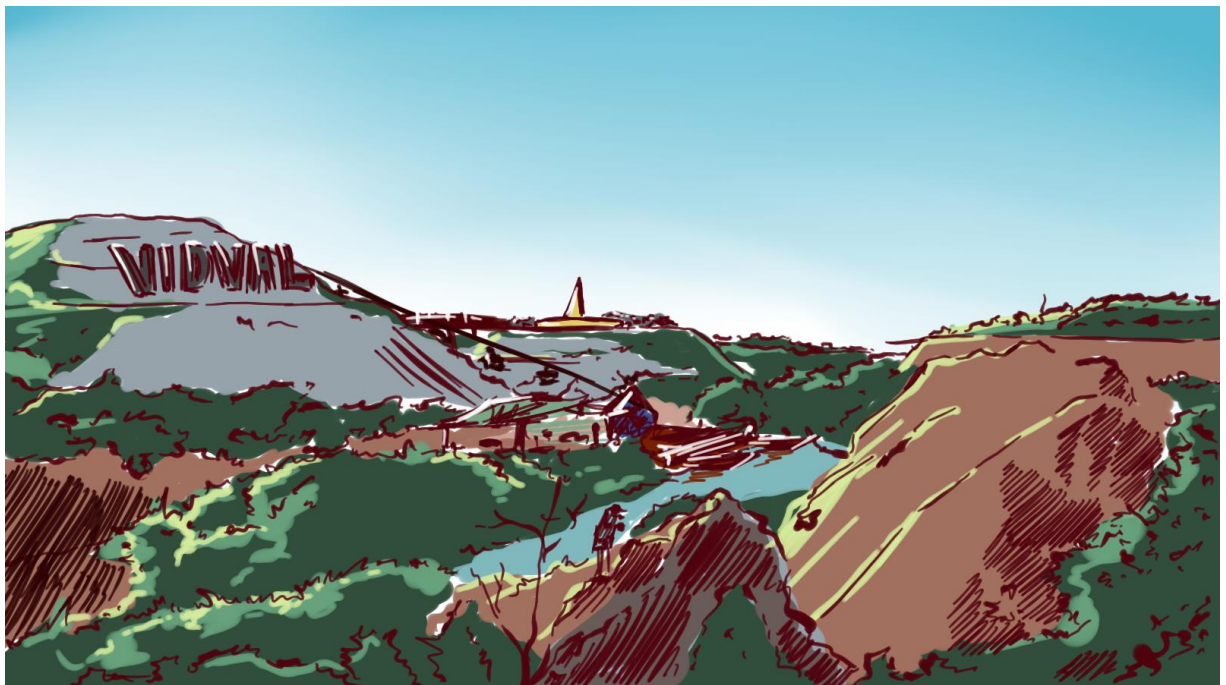

Рис. О. 4. Схема розміщення сонячного годинника
(розроблено автором)

SWOT-аналіз ІЛП «VIDVAL»
(розроблено автором)

Шкала «S» (сильні сторони)	проект «VIDVAL» є абсолютно новим та атрактивним для міста та туристичного розвитку країни в цілому. Даний об'єкт може слугувати полігоном для реалізації представниками малого та середнього бізнесу власної продукції. Також слід згадати про те, що дана територія розміщується неподалік від історичної та адміністративної частини міста, характеризується контрастним перепадом висот, наявністю поруч водного об'єкту та широкою оглядовою панорамою з вершини відвалу.
Шкала «W» (слабкі сторони)	аби реалізувати даний проект необхідні стабільні фінансові надходження, важкодоступність території парку, наявність поруч полігону твердих побутових відходів, наявність нерекультивованих ділянок, наявність магістральний залізниці, що не обмежена парканом, а також відсутність зручного під'їзду.
Шкала «O» (можливості)	певна віддаленість об'єкту від заселеної частини міста дозволить проводити там гучні заходи (фестивалі, концерти тощо). Висока ступінь атрактивності та привабливості даного об'єкта може зумовити зацікавленість не тільки відвідувачів серед містян, а й туристів та інвесторів. Контрастність рельєфу надає можливість до створення особливих та принципово нових у місті типів інфраструктури.
Шкала «T» (загрози)	варто віднести ризики, пов'язані з відсутністю попереднього фінансування. Контрастність рельєфу території та близькість до залізничних шляхів зумовлює архітекторів звернути особливу увагу на питання безпеки відвідувачів, що також виступатиме певною «загрозою». Варто згадати і про карантинні обмеження, наявні наразі в країні. Фінансові вкладення в економічно нестабільний період, особливо в будівництво такого масштабного проекту, несе значні ризики, пов'язані із можливим банкрутством реалізаторів та нерентабельністю функціонування нині інфраструктури дозвілля.